

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק פאטמאר יע"א

שנאמרה בסעודה שלישית בעידן רעוא דרעוא

שלח תשי"ד

ביאור נפלא בענין טעות המרגלים

- כמה בחינות ביצר הרע • נסיון העקידה • ביאור אחר לכתבם זו מינות
- לקיים התורה ומצוות השי"ת בלי התחכמות אף כשמבינים להיפוך
- צריכים ללמוד פשטי התורה בדרך האמת • ענין החטאים הנאמר בצדיקים
- "הסכמות" לספרי קודש • מתי חוץ לארץ יקומו לתחייה בזכות דור המדבר
- האמונה מושרשת בלב יהודי 'בטבע' • תלמיד שאינו הגון לומד בדרך עקום
- השתמחות פלב על קברי האבות כי הנמצא בסביבה רעה צריך לבקש רחמים

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ח לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת "לשון קדשו"
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 64

לשמיעת הדברות קודש:

1-718-298-4641 (בארץ ישראל) 072-3333419

(פון איידאפע 3333419-72-972+)

צו הערן די תורה ס"ג שלח תשי"ד

דרוקט: #→414→4→16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

קלאר (61 מינוט)

לעילוי נשמת האשה החשובה והצנועה בעלת חסד וטובת לב

מרת לאה בת ר' יששכר יהודא ע"ה

אשת הרה"ח ר' חיים אביגדור קאהן ז"ל

נפטרה כ"ד סיון תשכ"ז לפ"ק

●

לע"נ הרה"ח תלמיד חביב של רביה"ק זי"ע, איש חיל ורב פעלים, זכה וזיכה את הרבים

הרה"ח רבי חיים זאב ב"ר חנני' יו"ט ליפא הלוי ז"ל מאנן

מייסד ומנהל מפעל "הדרת קודש" להוצאות ספרים על טהרת הקודש

נפטר ב' תמוז תשע"ז לפ"ק

●

לע"נ הרה"ח חסיד נלהב של רביה"ק זי"ע, ודברי תורתו היה נר לרגלו ואור לנתיבתו

הרה"ח רבי מנשה בן ר' ישעי' יעקב הכהן ז"ל בירנבוים

נפטר כ' סיון תשע"ב לפ"ק

זייט א שותף אין די גרויסע קאסטן אָנצוגיין בעבודת הקודש

רופט: 718.673.2199 צו נעמען אַ חלק דורך אונזער אויטאָמאָטישן קרעדיט קאָרד סיסטעם. יעדע נדבה איז חשוב

קושיות ודיוקים בפרשת מרגלים

א

וידבר ה' אל משה [לאמר], שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען וגו'. וישלח אתם משה [ממדבר פארן] על פי ה'. רש"י זאגט: שלח לך, לדעתך, אני איני מצוה אותך, אם תרצה שלח.

קושיא א

מאחר שהשי"ת לא צוה לשלוח המרגלים, למה נאמר על פי ה'?

(א) וישלח אתם משה על פי ה', פרעגט מען דאך די קשיא, ער זאגט [שלח לך] אני איני מצוה אותך, וואס דען שטייט על פי ה'?
און רש"י זאגט [לתרץ] על פי ה', "ברשותו", שלא עכב על ידו. [ועדיין קשה] אז ס'איז נאָר געווען ברשותו, וואָס דען הייסט עס "על פי ה'".

ב

קושיא ב

כל ענין חטא המרגלים צריך ביאור,

"איד" יתכן שצדיקים גמורים אשר נתמנו על ידי משה מפי הקב"ה, נתהפכו כל כך עד שנקראים "רשעים"?

אין מדרש^א שטייט, על פי ה', ער [משה] האָט אויסגערעכנט פאַר הקב"ה [די נעמען]. - ווען הקב"ה האָט אים געזאָגט [איש אָחד איש אָחד לְמִטָּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כָל נְשִׂיא בָהֶם] ער זאָל נאָר שיקן חשובים, "נשיאים" - [האָט ער אויסגערעכנט פאַר הקב"ה] די נעמען, און דער בורא כל עולמים האָט אויף יעדן געזאָגט ראויים הם, ער איז ראוי לאותו איצטלא.

אויף די אַלע מְשׁוֹלָחִים, אויף די אַלע מרגלים, [כתיב] כָּלָם "אֲנָשִׁים" ראשי בני ישראל [ופירש"י, כל 'אנשים' שבמקרא לשון חשיבות ואותה שעה כשרים היו]. דער בורא כל עולמים האָט אויף די אַלע געזאָגט אז זיי זענען 'ראויים', זיי זענען געווען צדיקים און כשרים, און נשיאי ישראל באותו הדור, אין דעם דור דיעה זענען זיי נתמנה געוואָרן דורך משה רבינו, דורך הקב"ה.

(ב) דאָס ענין איז אַ הפלא ופלא, וויאָזוי דאָס איז 'געוואָרן', מ'זעט דאָך ס'האָט זיך דאָך אויסגעלאָזט אַזאַ מכשול, מ'רופט זיי אָן 'רשעים' כסדר אין דברי חכמינו ז"ל.^ב [ומתחלה היו] אַזעלעכע 'צדיקים', אַזעלעכע 'קדושי עליונים', און זיי

^א במדרש רבה (שלח טז, ה) שלח לך אנשים. זה שאמר הכתוב (משלי כו, ו) מִקְצֵה רִגְלִים חָמָס שָׁתָה שֶׁלַח דְּבָרִים בְּיַד פְּסִיל. וכי כסילים היו מרגלים, והלא כבר נאמר שלח לך "אנשים" ובכל מקום שנאמר "אנשים" בני אדם צדיקים הם וכו', שנבחרו מכל ישראל מפי הקדוש ברוך הוא ומפי משה, שכן כתיב (דברים א, כג) וַיִּיטָב בְּעֵינֵי הַדָּבָר וְאָקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אָנָשִׁים, מכאן שהיו צדיקים בפני ישראל ובפני משה. ואף משה לא רצה לשלחם מדעת עצמו, עד שנמלך בהקדוש ברוך הוא על כל אחד ואחד, פלוני משבט פלוני, ואמר לו ראויים הם, ומנין שאמר הקדוש ברוך הוא שהיו ראויים שנאמר וישלח אתם משה ממדבר פארן על פי ה'. ואחר כך לסוף ארבעים יום נהפכו ועשו כל הצרה וגרמו לאותו דור שילקה באותה המכה וכו', שנתבררו צדיקים ונתהפכו, לכך נאמר שלח לך אנשים, אלה שמות האנשים.

^ב עיין במדרש תנחומא (סימן ו) וז"ל, כיון שראה משה אותם המרגלים שהיו "רשעים" הרבה, אמר ליהושע קה יושיעך מן הדור הרע הזה. וכן במדרש בפרשת קרח איתא (תנחומא סימן ד, ובמדב"ר יח, ה) עה"פ וַיִּקַּח קִרְח בֶּן יִצְחָר בֶּן קֵהָת בֶּן לֵוִי, ולמה לא כתיב בן יעקב או בן ישראל, זה שאמר הכתוב (בראשית מט, ו) בְּסֻדָּם אֶל תָּבֹא נַפְשִׁי וְגו', בְּסֻדָּם אֶל תָּבֹא נַפְשִׁי אֵלֶיךָ הַמִּרְגְּלִים, בְּקִהְלָם אֶל תִּחַד כְּבֹדִי זֶה קִרְח, אמר יעקב לפני הקב"ה רבונו של עולם לא במרגלים ולא במחלוקתו של קרח יזכר שמי על אותן "רשעים" שעתידים להכעיס וכו'. וכן הוא בלשון רש"י בפסוק שלח לך, "ורשעים" הללו ראו ולא לקחו מוסר.

זענען נתמנה געוואָרן 'נשיאי ישראל' [כדכתיב כל נשיא בהם, וכתיב כלם אנשים ראשי בני ישראל הָמָה], אַלעס איז געווען בנבואה וברוח הקודש, און אליין דורך הקב"ה, ער האָט געזאָגט איש אַחַד וגו' [תְּשַׁלְּחוּ], ווי קען דאָס זיין, וויאָזוי דאָס האָט זיך אַזוי איבערגעדרייט.

ג

ובוזהר הקדוש: שהמרגלים נטלו עצה רעה לעצמם מחמת שידעו שבארץ ישראל לא יהיו ראשים. ועדיין צריך ביאור בצדיקים כאלו איך נכשלו על ידי נגיעה להוציא דבה נגד משה ואהרן והכלל ישראל דער זוהר הקדוש¹ זאָגט דאָך אויך, זיי זענען געווען צדיקים, נאָר [שנכשלו] דורך עֵיטָא בִּישָׁא [=עצה רעה שנטלו לעצמם], זיי האָבן געזאָגט זיי וועלן נישט זיין קיין נשיאים [בארץ ישראל].

לכאורה איז דאָך אויך [נאָך אלץ שווער], דאָס איז נישט קיין תירוץ, [ווייל] זיי האָבן געזאָגט זיי וועלן פאָרן קיין ארץ ישראל וועלן זיי נישט זיין קיין נשיאים. קודם מהיכי תיתי [=מהיכן ידעו המרגלים שבארץ ישראל לא יהיו נשיאים]? און נאָכדעם אַז וועגן דעם [שיוכלו להשאיר בנשיאותם] חלילה טוט מען אַזא זאך?, אַקעגן משה ואהרן און אַקעגן כלל ישראל, מ'טוט אַזא זאך, אַזא גרויס און ביטער מכשול?!

ד

קושיא ג

במדרש ורש"י שאמר הקב"ה "חיהם שאני נותן להם מקום למעות", וצ"ב דאף ששאלו שלא כהוגן, היה לו להחזירם למוטב ולמה נתן להם מקום למעות יותר? הקב"ה [אמר] - אַזוי זאָגט דער מדרש (תנחומא, ה) און רש"י זאָגט - הקב"ה האָט געזאָגט אני אומר להם שהיא טובה, און זיי זאָגן נְשַׁלְּחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ (דברים א, כב), חיהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוּהָ. (ג) לכאורה אַז זיי האָבן נישט געטוהן [כהוגן] האָט מען זיי געווען געדאַרפט 'צו זאָגן' [איך להחזירם למוטב]. אַסאָך זאָכן איז געווען אַז מ'האָט זיי געדאַרפט מדריך זיין, ס'קאָן זיין אַסאָך זאָכן וואָס מ'האָט מחזיר בתשובה געווען. אַז זיי [בניי] האָבן געמאַכט אַ פעלער [ואמרו] נְשַׁלְּחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ, האָט מען זיי געדאַרפט אַראָפּפירן פון דעם וועג [ליתן להם מקום לטעות כדי שלא יירשוּהָ]? ס'איז בכח געווען פון משה ואהרן [להחזירם למוטב]. איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט גיט מען זיי אַ מקום לטעות בדברי המרגלים?

¹ בוזהר הקדוש (שלח קנח.) וישלח אותם משה וגו', כלם אנשים. פֿלָהוּ זָפָאִין הוּו, וְרִישֵׁי דִישְׁרָאֵל הוּו. אָבֵל אֵינֶנּוּ דְּבִרּוּ לְגִרְמֵיהּ עֵיטָא בִּישָׁא. אַמַּאי נְטָלִי עֵיטָא דָא. אַלָּא אָמְרוּ, אִי יִיעֲלוּן יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא, נְתַעְבֵּר אֲנִי מִלְּמַהוּ רִישֵׁין, וְיִמְנִי מִשֶּׁה רִישֵׁין אַחֲרֵינוּ, דִּהָא אֲנִי זָכִינֵן בְּמַדְבָּרָא לְמַהוּ רִישֵׁין, אָבֵל בְּאַרְעָא לֹא נִזְכִּי. וְעַל דְּנְטָלִי עֵיטָא בִּישָׁא לְגִרְמֵיהּ, מִיתּוּ אֵינֶנּוּ, וְכָל אֵינֶנּוּ דְּנְטָלִין מִלֵּיהּ.

[=כלם צדיקים היו וראשי ישראל היו, אבל הם לקחו לעצמם עצה רעה. מדוע נטלו עצה זו? אלא אמרו, אם יכנסו ישראל לארץ, יעבירו אותנו מלהיות ראשים, וימנה משה ראשים אחרים, שהרי אנו זכינו במדבר להיות ראשים, אבל בארץ לא נזכה. ועל שלקחו עצה רעה לעצמם, מתו הם וכל אותם שלקחו דבריהם].

ועיין בשלה"ק (תורה אור), וז"ל, עוד קשה, נשיאים הראשונים נחשון וחבריו שהובררו כבר, למה לא נשלחו, ואין סברא שמתו כולם... וטעמם היה, כי הבינו למה לא נשלחו הנשיאים הראשונים נחשון וחבריו, אלא ודאי גדולתם [של נחשון וחביריו] שמונה להיות בארץ ישראל, ובודאי כך היה אם לא נגזרה מיתה. וחשבו המרגלים, כל זמן שישראל בחוץ לארץ ישארו הם בנשיאות, דכיון שעלו לא ירדו.

ה
קושיא ד

גם צ"ב הלשון "חיהם" שאני נותן להם מקום למעות, ואין לומר דהוא לשון שבועה, דאם כן היה לו לומר "חי אני" (ד) און וואָס איז דאָס לשון "חיהם" שאני נותן להם מקום לטעות. [אויב] איז דער חיהם אַ [לשון] שבועה? [אם כן היה לו לומר "חי אני"]. [והיכן מצינו] דער בורא כל עולמים האָט געשווארן "בחיהם"? [ונמצא דגם אם הוא לשון שבועה] איז דאָס אויך נישט צו פאַרשטיין. איבעראַל אַ שבועה [שנשבע הקב"ה] ווערט אָנגערופן חי אָני [שקאי על הקב"ה]. וכן כשאדם נשבע אומר חי ה' (הושע ד, טו. ועוד כמ"פ בנ"ך). אבל כשתולין בחיי האדם אין זה שבועה, כי חיי האדם אינם לעולם, אַזוי ווי יוסף (בראשית מב, טו) האָט זיי גאָר באַשווארן חי פֿרעה', שטייט דאָרט [ברש"י] איז געווען [כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בחיי פרעה]. [אלא מאי דמה שנאמר כאן אינו לשון שבועה, אם כן צ"ב] פאַרוואָס האָט ער עפעס געזאָגט, "חיהם" שאני נותן להם מקום, אַז הקב"ה גיט אַ מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשועה.

ו
קושיא ה

למה התפלל משה רבינו רק על יהושע, ולא על כלב או שאר המרגלים ויקרא משה להושע בן נון יהושע. [פרש"י] התפלל עליו קה יושיעך מעצת מרגלים. (ה) פרעגט מען די קשיא, פאַרוואָס האָט ער גראָד [=פונקט] אויף 'יהושע' מתפלל געווען, פאַרוואָס האָט ער נישט מתפלל געווען אויף די אַנדערע, פאַרוואָס נישט אויף כלב'ן. כ'האָב שוין נעכטן נאָכט [בסעודת ליל שב"ק] גערעדט פון דעם.

ז
קושיא ו

בתרגום יונתן דכשראה משה ענוותנותו של הושע בן נון קרא לו יהושע, וצ"ב שייכות תפלת משה עם מה שהיה עניו (ו) דער תרגום יונתן זאָגט: וְכִדִּי חֲמָא מֹשֶׁה עֲנוּתָנוּתָהּ קָרָא לִיה [להושע בן נון] יהושע. [וצריך ביאור למה זה תלוי במדת ענוה שלו].

ח
קושיא ז

במדרש קהלת: בפסוק ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה, כמה דאת אמר ויתורו את ארץ כנען, וצ"ב השייכות, דלכאורה ענין התור בחכמה הוא בחינה אחרת לגמרי מהתור דהכא דער מדרש זאָגט אין קהלת, אין מדרש רבה (א, לג) זאָגט ער דאָרטן אין קהלת [על הפסוק (א, יג)] וואָס שלמה המלך זאָגט וְנָתַתִּי אֶת לְבִי לְדְרוֹשׁ וְלִתְּוֹר בַּחֲכָמָה, זאָגט דער מדרש רבה [מהו וְלִתְּוֹר בַּחֲכָמָה, תור לַחֲכָמָה, לעשות תאָר לַחֲכָמָה], כְּמָה דְאָתָּ אָמַר שְׁלַח לָהּ אַנְשִׁים וְיִתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן.

¹ וכדלקמן בפרשתן (יד, כא) וְאֶלֶם חִי אָנִי וְגו'. ופירש"י חי אָנִי, לשון שבועה. כשם שאני חי וכבודי ימלא את כל הארץ, כך אקיים להם, כי כל האנשים הרואים וגו' אם יראו את הארץ.

(ז) דארף מען פארשטיין וואָס איז דער 'לתור בַּחֲכָמָה' כִּמָּה דָּאָת אָמַר 'וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן', דאָס איז געווען אַן אַנדער מין לתור, לתור בַּחֲכָמָה איז דאָך אַן אַנדערע בחינה, ווי קומט [דאָס] צו וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן [דפירוש] מ'זאל וויסן הַדָּרָךְ אֲשֶׁר נָבֵא בָהּ (דברים א, כב), הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה ווי ער רעכנט אויס (להלן פסוק יח-כ).

ט

קושיא ח

קושיית רמב"ן: "מה" היה חטאם של המרגלים, והלא היה מוטל עליהם להשיב 'האמת' כמו שנצטוו, וכל מה שסיפרו מחוץ העם כן היה 'האמת', וכמו שמושה רבינו עצמו הפליג עוד יותר בזה בספר דברים.

(ח) און דער רמב"ן הקדוש (בפסוק ב, ובפסוק כח) אין אמת'ן אריין פלאגט זיך, 'וואָס' איז דאָ געווען דער "חטא" לכאורה [במה שאמרו אָפּס כִּי עַז הָעַם הִישֵׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם יְלָדֵי הָעֵנָק רָאִינוּ שָׁם וְגו'].

ס'שטייט דאָך אין פסוק (יז-כ) מ'האָט זיי געשיקט און ער האָט זיי געהייסן קוקן הַבְּמַחְנִים אִם בְּמִבְצָרִים, הַחֲזֵק הוּא הָרָפָה, און אויף דעם האָבן זיי געברויכט צו ענטפערן, נו האָבן זיי געזאָלט זאָגן שָׁקֵר?

ס'איז דאָך 'טאַקע געווען' עַז הָעַם, משה רבינו אַליין האָט נאָך מער געזאָגט, [עם גדול ורם בני ענקים אשר] אַתָּה יִדְעָתָ [ואתה שִׁמְעָתָ] מִי יִתִּיצֵב לִפְנֵי בְנֵי עֵנָק (דברים ט, ב) האָט ער געזאָגט פאַר אידן, האָט ער אַליין אויך איבערגעשראָקן, ער האָט זיי געזאָגט מִי יִתִּיצֵב, נאָר [שסיים, אַז] דער בורא כל עולמים אֵשׁ אֲכָלָה הוּא [יִשְׁמִידם וְהוּא יִכְנִיעֵם] (שם ג).

וואָס האָבן זיי געטוהן, זיי האָבן דאָך נאָר געענטפערט דעם 'אמת', וואָס איז דאָס געווען דער חטא אַזוי גרויס.

[וכתב הרמב"ן, ואל תחשוב כי היה פשעם באמרם אֶרֶץ אֲכָלָת יוֹשְׁבֶיהָ בלבד, דהלא] אֶרֶץ אֲכָלָת יוֹשְׁבֶיהָ האָבן זיי שוין שפעטער געזאָגט, 'דאָס' [מריבת כָּלָב עמהם] איז נאָך פריער געווען [כשאמרו אָפּס כִּי עַז הָעַם וְגו'].

דער רמב"ן פלאגט זיך צו פאַרענטפערן, [ובפסוק כח כתב] אַז זיי האָבן געדאַרפט צו זאָגן [ולסיים הדיבורים] אויף אַן אַנדערן אופן^ה.

ער [משה רבינו] האָט טאַקע געמיינט [כששלחם] מ'זאל דאָס זאָגן [כִּי עַז הָעַם, כדי לסיים] מ'זאל וויסן אַז ס'איז נישט מיטן דרך הטבע, אַז מ'וועט נישט כובש זיין ארץ ישראל מיטן דרך הטבע, מ'זאל וויסן אַז ס'איז 'זייער שטאַרק' [חוץ העם], נאָר [מ'דארף האָבן] אמונה פשוטה זיי זאָלן מאמין זיין אין הקב"ה. [וכתב עוד בפסוק ב, דהשליחות היה כדי מ'זאל] זיי [אידן] דערציילן טוב הָאֶרֶץ^י.

^ה וזה לשונו בפסוק כז כח: והנה בכל זה אמרו אמת, והשיבו על מה שנצטוו, והיה להם לאמר שהעם היושב עליה עז והערים בצורות, כי יש להם להשיב אמת לשולחם, כי כן צוה אותם החזק הוא הרפה הבמחנים אם במבצרים. אבל רשעם במלת "אָפּס", שהיא מורה על דבר אפס ונמנע מן האדם שאי אפשר בשום ענין וכו', והנה אמרו לו הָאֶרֶץ שְׁמֵנָה וְגַם זֶבֶת חֶלֶב וְדִבֶּשׁ וְהַפְרִי טוֹב, "אבל אי אפשר" לבא אליהם כִּי עַז הָעַם וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם יְלָדֵי הָעֵנָק רָאִינוּ שָׁם.

^י וזה לשונו בפסוק ב: ויתכן כי משה בעבור שידע כי היא שְׁמֵנָה וטובה, כמו שנאמר לו (שמות ג, ח) אֵל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה וְגו', בעבור כן אמר להם שיתנו לב לדעת כן, כדי שיגידו לעם וַיִּשְׁמְחוּ ויחליפו כח לעלות שם בשמחה, ולכן אמר להם וְהִתְחַזְקֶתֶם וְלִקְחֶתֶם מִפְּרִי הָאֶרֶץ (פסוק כ), כדי שיראו בעיניהם בשבח הארץ. [ועיין שם שהאריך עוד טובא בביאור הענין].

און זיי [המרגלים] האָבן עס געזאָגט אויף אַן אַנדערע בחינה, אויף צו 'דערשרעקן' על פי 'פשוט'. [עד כאן מתוכן דברי הרמב"ן].

,

על כל פנים איז דאָך עס אויך נאָר עפעס אַן ענין פונעם 'לשון', זיי האָבן געדאַרפט מיט אַן אַנדער לשון זאָגן. [וואס כן אכתי יש להקשות] נו מה כל הרעש הזה [שנענשו כל כך עבור זה], האָט מען נישט געקאָנט עפעס מתקן זיין דאָס לשון? אַז פון 'משה ואהרן' און פון 'כָּלֵב ויהושע' איז דאָך גאַרנישט געווען קיין 'הכחשה' אין דער 'גוף המעשה'.

די מעשה האָבן זיי דאָך נישט מכחיש געווען, זיי האָבן דאָך אויך געזאָגט אַז ס'איז 'שטאַרק', נאָר וואָס דען זיי האָבן געזאָגט אַז מ'מוז זיך פאַרלאָזן אויף משה רבינו' [כי הקב"ה אש אכלה הוא יִשְׁמִידם וְהוא יִכְנִיעֵם].

און אין דעם זענען 'זיי' [כָּל הָעֵדָה] מסופק געווען, זיי האָבן געזאָגט ס'איז דאָ עדות די מרגלים, נו אַז זיי [המרגלים] וועלן מעיד זיין [אם לסמוך] אויף משה רבינו'ס כח און כביכול אויפן בורא כל עולמים'ס כח, אויף 'דעם' זענען זיי דאָך נישט געווען קיין 'מרגלים' [ושלוחים לברר זה], זיי האָט מען נאָר געשיקט אַנקוקן אַת הָאָרֶץ. [וואיך הניאו על ידי זה את לב בני ישראל].

און דאָס וואָס זיי האָבן געזאָגט דאָס שטאַרקייט פון ארץ ישראל [כִּי עַז הָעַם הַיֵּשֵׁב בָּאָרֶץ], דאָס איז [דאָך] 'אמת ויציב', דאָס האָט יהושע ופָּלֵב אויך געזאָגט, און והראיה נאָך, אַז משה רבינו אַליין האָט אויכעט געזאָגט, און אפילו נאָך שטאַרקער פון זיי. נאָר וואָס'זשע דען, ער האָט 'אויסגעפירט' [שסיים דבריו] אַז דער בורא כל עולמים איז שטאַרקער פון יעדן, כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ הוּא הָעֹבֵר לִפְנֵיךָ אֵשׁ אֲכָלָה הוּא, מ'זאָל וויסן. אדרבה מ'האָט דאָך דאָס געזוכט גאָר [להודיע להם חוזק העם], אַז מ'זאָל וויסן אַז ס'איז נישט מיטן דרך הטבע. נו וואָס איז דאָ געווען די פלוגתא פון יהושע ופָּלֵב מיט די מרגלים?

יא

וואס החטא היה במה שנסתפקו בנבואת משה שהקב"ה יִשְׁמִידם ויכניעם לפני ישראל, אם כן אין החטא תלוי בהליכתם לְרִגְלֵי הָאָרֶץ, ומה היה ויכוח יהושע ופָּלֵב עמהם כשהם אמרו אָפֶם כִּי עַז הָעַם וגו'? דאָס וואָס זיי זענען חולק געווען אויף כוחו של בורא עולם, דאָס איז דאָך פון די עיקרי האמונה, [וכן דאָס וואָס] מ'ברויך מאמין צו זיין אין נבואת משה. דאָס איז געווען זייער פלוגתא?!, [צי] מ'זאָל מאמין זיין אין נבואת משה רבינו?! לכאורה דאָס קער דאָך גאַרנישט צום רִגְלֵי הָאָרֶץ וואָס מ'האָט מְרִגֵל געווען הָאָרֶץ, דער כח פון משה רבינו דאָס האָט מען דאָך 'דאַרט' געזען [בתוך המדבר], ווער ס'האָט געהאַט אמונה און ער איז געשטאַנען ביים מעמד הנבחר, וְגַם בְּךָ יֵאָמְרוּ לְעוֹלָם אִיז אַ הַבְּטָחָה פון בורא עולם (עיין להלן אות לא בשם הרמב"ם). משה רבינו האָט מתנבא געווען דאָס, אַז דער בורא כל עולמים איז אַ פֿל יְכוֹל [וְהוּא יִשְׁמִידם ויכניעם לִפְנֵיךָ], און דאָס איז פון די עיקרי האמונה, קאָן מען דען אין דעם מסופק זיין?, עפעס אַנדערש איז דאָך נישט געווען וואָס צו זאָגן [נגד

דברי המרגלים] נָאָר [אויסצופירן] אַז דער בורא עולם איז אַ כּל יְכוּל ער וועט זיי אַלע גובר זיין, אָבער אין די 'גוף הזאך' איז דאָך גאַרנישט געווען קיין הכחשה, וואָס האָט מען זיך דאָ 'געשפּאַרט' [=מתווכח געווען], מאי כל הרעש הזה, וואָס איז דאָ געווען. לכאורה איז אינגאַנצן נישט צו פאַרשטיין דעם גאַנצן 'ויכוח' און דאָס גאַנצע ענין דאָ.

יב

[קושיא ט - מתוך הדרוש]

במדרש דעבור שהיו שלוחי בשר ודם, על כן לא נכנסו לארץ, משא"כ לעתיד כשיהיה על ידי מלאך. וקשה דהא בימי יהושע היו גם כן שלוחי בשר ודם, ונכנסו אז לארץ

במדרש רבה (פו, יא) אמר הקב"ה לישראל, בעולם הזה על ידי שהיו נהמרגלים שלוחי בשר ודם, נגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, אבל לעולם הבא ולעתיד לבא אני מְשַׁלַּח לָכֶם מַלְאָכִי פְתָאוֹם ויפנה את הדרך, שנאמר (מלאכי ג, א) הִנְנִי שְׁלֹחַ מַלְאָכִי ופְנֹת דֶּרֶךְ לִפְנֵי וּפְתָאֵם יָבוֹא אֶל הַיְכָלִי וְהָאֲדוֹן אֲשֶׁר אִתָּם מִבְּקָשִׁים].

ט) ולכאורה קשה לפי זה, דהלא גם אח"כ בימי יהושע בן נון היו "שלוחי בשר ודם", כמבואר בספר יהושע (פרק ב) ששלח שְׁנַיִם אַנְשִׁים מִרְגָּלִים, ואמרו חכ"ל (ילקוט יהושע רמז ז) שהם פינחס ופִּלְבִּי, ונכנסו אז לארץ ולא היה שום עון בדבר, ולמה החליטו במדרש דרך כשולחין מלאכים ולא שלוחי בשר ודם הוא נגמר בכי טוב. (הקושיא בדברי רבינו להלן אות נא)

יג

[קושיא י - מתוך הדרוש]

גם עצם הדבר ששלח יהושע מרגלים צ"ב, איך הרהיב לעשות כן אחרי שראה מה שנגרם ע"י המרגלים בימי משה י' ובגוף הדבר מה שיהושע שלח מרגלים, כבר עמד על זה החיד"א בשם המפרשים, כי אחרי אשר עין בעין כבר ראה מה שאירע למרגלים ואת אשר נגזר עליהם, מה ראה עתה יהושע לשלוח עוד הפעם מרגלים. (הקושיא בדברי רבינו להלן אות פג)

יד

קושיות ודיוקים בפסוק ולא תתורו

[קושיא יא - מתוך הדרוש]

בגמרא דרשו ולא תתורו אחרי "לבבכם" זו מינות, ופירש"י אלו ההופכים טעמי תורה למדרש טעות ואילול. וצ"ב למה לא פירש כפשוטו, דהגמרא מיירי מכופר בעיקר שאומר בלבו אין אלקים

בסוף הפרשה: וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי לִבְכֶּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתָּם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. ובגמרא ברכות (יב:) מביא ברייתא דתניא אַחֲרֵי "לִבְכֶּכֶם" זו מינות, וכן הוא אומר (תהלים יד, א) אָמַר נָבָל "פִּלְבּוֹ" אֵין אֱלֹקִים. ופירש רש"י אחרי לבבכם זו מינות, אותם ההופכים טעמי התורה למדרש טעות ואילול. וכן הוא אומר (תהלים יד, א) אָמַר נָבָל פִּלְבּוֹ אֵין אֱלֹקִים, ואין לך נָבָל מן ההופך דברי אלקים חיים, עכ"ל.

יא) וצ"ב מנא ליה לרש"י לפרש דמינות האמור כאן היינו "ההופכים דברי אלקים חיים למדרש טעות", דלמא פירושו מינות כפשוטה, דהיינו הכופרים בעיקר, וכנראה מהפסוק דמביא ראיה ממנו, דכתיב אָמַר נָבָל פִּלְבּוֹ "אֵין אֱלֹקִים", דמיירי בכופר במציאות הבורא ח"ו.

(הקושיא בלשון רבינו אות כד)

הקדמה לביאורי הקושיות בפרשת מרגלים

ובו ביאור הפסוק "ולא תתורו אחרי לבבכם" שבסוף פרשתן

קודם דערפריער וועל איך זאגן, וועלמיר צוקומען צום ענין וואס ער זאגט דא [בתחלת הסדרה] "ויתורו" את ארץ כנען (עיין קושיא ז). און די סדרה לאזט זיך אויס גם כן בלשון כזה, ולא "תתורו" אחרי לבבכם. ויתורו את ארץ כנען, דער אבן עזרא זאגט אויך אזוי, [ויתורו, ויתפשו] כמו ווי ס'שטייט ולא תתורו אחרי לבבכם.

בגמרא ברכות: ולא תתורו אחרי לבבכם" זו מינות, ואחרי עיניכם" זה הרהור עריות, אשר אתם "זנים" אחריהם זה הרהור עבודה זרה

ס'שטייט אין די וואכעדיגע סדרה אין סוף סדרה, פרשת ציצית לאזט זיך אויס: ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם.

און די גמרא זאגט אין ברכות (יב:):

ולא תתורו אחרי לבבכם" זה 'מינות', וכן הוא אומר (תהלים יד, א) אמר נבל בלבבו "אין אלקים. ואחרי עיניכם" זו 'זנות ועריות', כמה דאת אמר (שופטים יד, ג) אותה [קח לי כי היא] ישרה "בעיני".

און אשר אתם "זנים" אחריהם זו 'עבודה זרה', וכן הוא אומר (שם ח, לג) "ויתנו" אחרי הבעלים. זעט מען דאך די גמרא טייטשט אויס "לבבכם" איז מינות, און "עיניכם" איז עריות.

בפירש"י על התורה: מפרש כפשוטו, דכל הפסוק ולא תתורו קאי על ענין עריות, לשמור העינים והלב (ומקורו בספרי) - ולפירש"י העינים קודמים להלב

דא אין רש"י אויף דער 'תורה', זאגט רש"י אן אנדערן דרך, - דער דרך זעט אויס שטייט אין ספרי:

רש"י טייטשט אויס דעם אחרי לבבכם" ואחרי עיניכם" אלעס אויף עריות¹, דא אין 'פסוק' זאגט ער [ברש"י] עינא ולבא סרסורא דעברה (ירושלמי ברכות א, ה), זיי [העין והלב] ברענגען צו אלדינגס, ולא תתורו [כמו מתור הארץ], זיי טוען אלעס אויסשפיאנען [להגוף], זיי ברענגען אלעס צו פאר'ן מענטש, די עבירות, עין רואה ולב חומד און חלילה כלי המעשה גומרים, דאס ברענגט עס צו.

קושיא על פירש"י דהיה צריך להקדים עיניכם קודם לבבכם

לכאורה לויט דעם העט געדארפט שטיין קודם "עיניכם" נכי מתחלה העין רואה ואחר כך הלב חומד, ולמה כתוב אחרי לבבכם" קודם ואחרי עיניכם". (הביאור לקמן אות כב)

¹ ברש"י. ולא תתורו אחרי לבבכם. כמו (לעיל יג כה) מתור הארץ. הלב והעינים הם מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות, העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות.

יט

[על כל פנים] זעט אויס אַז רש"י טייטשט אויס די אַלע זאַכן זענען אַלעס אויף עריות.

כ

בספרי איתא הן כפירוש הגמרא, והן כפירוש רש"י - ולפירוש הספרי הלב קודם להענינים

אין ספרי איז דאָ צוויי פשטים:

איינ פשט אַזוי ווי אין די גמרא.

און איין פשט איז 'דאָס' [כפירוש רש"י].

ער ברענגט נאָך אפילו [בספרי], ער קלערט אַריין וועלעכס איז פריערער, צי דאָס "לב" ברענגט די עינים, צי די "עינים" ברענגט [און] איז משפיע אויפן לב, אויף די לבבות.

פירט ער אויס דאָרטן אין ספרי אַז די לבבות זענען משפיע אויף די עינים. ברענגט ער אַ ראיה, וכי לא יש סומא שעושה כל תועבות שבעולם, אַ סומא ער 'זעט נישט' גאָרנישט, ער זעט נישט און טוט 'דאָך', איז אַ סימן אַז דאָס 'האַרץ' איז אַלעס גורם, אַזוי זעט אויס, איז קודם דאָס האַרץ. [ולפי זה אתי שפיר סדר הכתוב, דמקדים הלב לעינים].

כא

קושיא על פירוש הספרי דהלב קודם להענינים, דבגמרא משמע כפירש"י שהענינים קודמים ללב

לכאורה אין די גמרא (ירושלמי שם, שהוא מקור לדברי רש"י) זעט מען דאָך ס'איז פאַרקערט, וואָרן ס'שטייט קודם "עין רואה" [ואח"כ "והלב חומד"].
און דערנאָך, די גמרא זאָגט (סוטה ח. סנהדרין מה.) גמירי אין יצר הרע שולטת אלא במה שענינו רואות, זעט דאָך אויס גאָר אַז קודם [איז דין] עינים.

כב

ביאור הקושיא על פירש"י דהכתוב מקדים הלב להענינים, וישוב דברי רש"י וגמרא עם הספרי איזה מהם קודם לעבירה. והוא, דיש כמה בחינות של יצר הרע, ולפעמים הלב קודם ולפעמים העינים קודמים

אפשר גאָר [היישוב בכל זה הוא, ווייל] אין דעם איז דאָ אַסאָך בחינות, אין "יצר הרע" איז אויך דאָ אַסאָך בחינות":

ס'איז פאַרהאַנדן אַ יצר הרע וואָס ס'איז אין טבעיות "האדם".

און ס'איז פאַרהאַנדן אַ יצר הרע וואָס איז אַ "מלאַך" וואָס ער איז 'מפּתָה' לאדם, דאָס קומט מיטן ס"מ.

און עקסטערדעם איז דאָ כמה בחינות שונות פון די אַלע שְׂבָעָה שְׁמוֹת וואָס מ'רופט אָן דעם יצר הרע (סוכה נב.), יעדעס איז דאָך אויף אין אַנדערע בחינה. [וועד אמרו חז"ל (ברכות סא.)] למה נקרא שמו זבוב שיושב על מפְתָחֵי הַלֵּב.

^ח עיין בנזר הקודש (פרשת נח לד, יב), וע"ע באור החיים הקדוש (ראה יג, ד). וע"ע בס"ג בשלח תשכ"ב ועוד.

^ט עיין הביאור בכלי יקר (בראשית לב, כה) וז"ל, שהיצר הרע נמשל לזבוב וכו' כי סתם זבוב אינו רובץ בבשר הַשְּׁלֵם שבאדם, כי אין כוחו בפיו לעשות פֶּתַח חדש בבשר שלם, על כן הזבוב רובץ בין השפתים במקום שמוצא פתח פתוח קצת, שם יִרְבֶּץ להרחיב פתח המכה, כך היצר הרע אינו מזדווג אל האדם השלם אשר לא פֶּרַץ גדרו כלל ולא פֶּתַח לו פֶּתַח לחטאת ולנדה, ועם האיש השלם בכל מעשיו אין לו שום שייכות ועסק, כי לא יכול לו כלל, אך בזמן שהאדם מעצמו פותח לו פתח קצת ופורץ גדרו אף בעבירה קלה, אז מיד מזדווג לו היצר הרע ואומר לו אַךְ עֲצָמִי וּבִשְׁרִי אִתָּהּ, ואז יעלה מן העבירות הקלות אל החמורות, ומשתדל להרחיב הפירצה עד עֲלוֹת חֲמַס גָּבֵר לֵאמֹר מִרְפָּא, ופֶּרַץ גִּדְרוֹ וְהָיָה לְמִרְמָס (ישעי' ה, ה). (ובס"ג בשלח תשי"ח מזכיר רבינו דברי הכלי יקר).

ס'איז דאָ אַזאַ בחינה פון יצר הרע, און ס'איז דאָ אַנדערע בחינות אויך. איבערדעם ס'איז דאָ אַזאַ יצר הרע וואָס איז תלוי אין די "עינים" [והם קודמים להלב], און ווידער אַ יצר הרע וואָס ס'הייבט זיך אָן [עם "הלב"], וואָס ער הייבט 'דאָרט' אָן.

איבערדעם קאָן זיין זענען די אַלע מאמרים אמת [ואין סתירה בין דברי הגמרא ורש"י, לדברי הספרי. וכן לא יוקשה על רש"י למה מקדים הכתוב את הלב לעינים, דהא והא איתנייהו].

כג

דרשת הגמרא דהקרא מיירי מג' מיני עבירות, הוא דלפי פשוטו יוקשה למה צריך כפל ג' לשונות על עריות לחוד על כל פנים לאָמיר זען, רש"י ברענגט דאָ לפי פשוטו אַז די אַלע דריי זאָכן [לבבכם, עיניכם, אתם זונים] זענען אַלעס אויף 'זנות' גייט די אַלע דריי. נאָר אין די גמרא זעט אויס, די גמרא וויל דאָס נישט לערנען. א. און לכאורה אפשר טאָקע 'פאַרדעם' [עבור מה שהקשינו על רש"י לעיל (אות יח)], וואָרן לויט דער שיטה [של פירש"י, איז שווער] קודם העט געדאָרפט שטיין 'עינים'. ב. אָדער אפשר דאָס כפל לשון [בג' לשונות על ענין אחד, זה קשה ליה להגמרא], וואָרן פרטא למה לי, וואָס דאָרף מען אויסרעכענען [דריי לשונות על ענין עריות לחוד]. דער אמת'ן אַריין וואָס אַ נפקא מינה פון וואו ס'קומט, דער עיקר מ'זאָל נזהר זיין פון די בחינות עריות, דאָס איז דאָך נישט קיין חילוק פון וואו [ס'הייבט זיך אָן], דאָס דאָרף מען נישט אַזויפיל כופל זיין. איבערדעם רעכנט [אויס] די גמרא טייטשט [ער] אויס יעדעס [לשון] אויף עפעס אַנדערש, לַבְבְּכֶם איז עפעס אַנדערש [מינות], און עיניכם [עריות], און אַשֶׁר אַתֶּם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם [עבודה זרה].

כד

[קושיא יא]

צ"ב פירש"י בברכות על דרשת הגמרא: דמינות היינו אותן המהפכין טעמי התורה למדרש טעות ואלליל נאָר ס'איז שווער צו פאַרשטיין, דאָס לשון רש"י אין די 'גמרא' (ברכות שם) איז דאָרט אַ שטיקל 'חידוש'. רש"י זאָגט, [על דברי הגמרא] וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם זֶה מִינּוּת, וכן הוא אומר אָמַר נָבֵל בְּלָבוֹ וְגו', זאָגט רש"י זֶה "מינות", [אותם] המהפכין טעמי התורה לטעמי [טעות ו] אלליל, מ'איז מְהִפֵּךְ די טעמי התורה, [ועל מה שאמרו בגמרא] וכן [הוא אומר] אָמַר נָבֵל בְּלָבוֹ [אין אַלְקִים, פירש"י] אין לך נבל יותר מזה שמהפך טעמי התורה, ער איז מְהִפֵּךְ אין די תורה הקדושה אַליין, אַזוי זאָגט רש"י. לכאורה פון וואו האָט דאָס רש"י גענומען, אין די גמרא איז פון דעם נישטאָ קיין שום רמז ורמיזא, [ואדרבה בגמרא מביא הכתוב] אָמַר נָבֵל בְּלָבוֹ אין אַלְקִים, דאָס אַליין איז דאָך שוין גענוג 'מינות' אַז מ'זאָגט חלילה 'אין אַלְקִים', דאָ [בפסוק] אָמַר נָבֵל שמועסט גאָרנישט פון תורה [אַז] מ'איז מהפך טעמי התורה, מאן דִּכְר שְׁמִיָּה, אין די גמרא [גופא] שטייט אויך נישט נאָר וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם "זֶה מִינּוּת", [ומשמע] מינות [כפשוטו] אַז מ'גלייבט נישט, [ואם כן קשה על רש"י] וואָס דאָרף ער עפעס צוגעבן אַז מ'איז מהפך טעמי התורה, מאן דִּכְר שְׁמִיָּה.

ס'איז טאָקע נישט גוט [אותן המהפכין טעמי תורה], דאָס איז נאָך אַרגער [שגורם יותר היזק להכלל ישראל], זעט אויס אַז ס'איז נאָך אַרגער ווי סתם מינות, וואָרן ער שטעלט עס נאָך אַריין אין די תורה הקדושה. ער קען דאָך נישט זאָגן אַז ס'שטייט אין די תורה חלילה אַז אין אַלקים [דאז לא ישמעו לו], נאָר מ'שטעלט אַריין אַזעלעכע בחינות וואָס ס'לאָזט זיך פון דעם אויס אַזוי (עי' אות לד), אַז מ'גייט דרכים מקולקלים אין דער תורה הקדושה וואָס ס'ברענגט צו אַלעמען [אפילו לעניני מינות]. יהיה איך שיהיה, אָבער פון וואו האָט דאָס רש"י גענומען, אין די גמרא שטייט עס נישט. אין די גמרא שטייט סתם אַחרי לַבְבְּכֶם "זה מינות" אַזוי ווי אַמר נָבַל בְּלָבוֹ "אין אַלקים". וואָס האָט עס רש"י צוגעשטעלט [לאותן המהפכין טעמי תורה].

כה

הקדמה לביאור קושיא יא

בכל מקום שנאמר "לבב" מורה על ב' יצרים, וכשנאמר "לב" מורה על יצר אחד

נאָר קען אפשר זיין, דער כלל איז דאָך, אַז ס'שטייט "לַבְבְּכֶם" מיט צוויי בית'ן, מיינט מען שְׁנֵי יִצְרֵיךָ, אַזוי ווי די גמרא זאָגט דאָרט אין ברכות דף נ"ד (ע"א) וְאַהֲבַת אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל "לַבְבְּךָ", בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע. און וואו מ'מיינט נאָר איין יצר, שטייט "לַבְבְּכֶם", שטייט נישט "לבבך", נאָר איין בי"ת, ווי רש"י זאָגט [בשם רבי חמא שבמדרש (ב"ר מח, יא) על הכתוב] (וירא יח, ה) וְסִעֲדוּ לַבְבְּכֶם [אחר תַּעֲבִרוּ], וסעדו "לבבכם" אין כתיב [כאן] אלא "לַבְבְּכֶם", מכאן שאין יצר הרע שולט במלאכים. [ווייל] זיי האָבן נאָר איין יצר [איבערדעם] שטייט לַבְבְּכֶם.

כו

ואם כן בפסוק זה שנאמר "לבבכם", הרי זה מורה גם על היצר טוב

[ואם כן] אַז ס'שטייט [וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרַי] "לַבְבְּכֶם" מיט צוויי בית'ן, זעט מען דאָך איז דער דרך הפשט, אַזוי האָבן חכמינו ז"ל געלערנט, וואו ס'איז דאָ צוויי בית'ן ווייזט עס אויף שְׁנֵי יִצְרֵיךָ, יצר טוב און יצר הרע. [וזה קשה להבין איך אפשר לבא לידי מינות על ידי היצר טוב].

כז

וצ"ב דהתינח דאפשר לעבוד ה' אף עם היצה"ר להפכו לטוב, או להיפך לעשות סתם עבירות אף עם היצ"ט, ע"י שחושב בטעות שהוא מצוה, אבל אצל "מינות" האין אפשר לְמַעוֹת בזה ע"י היצר טוב

מילא וְאַהֲבַת אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל "לַבְבְּךָ" שְׁנֵי יִצְרֵיךָ, קאָן מען פאַרשטיין, אַז מ'איז מהפך אפילו דעם "יצר הרע" אויכעט לטוב.

מ'נעמט אַרויס 'טאָקע פונעם יצר הרע' און מ'פאַסט אויף [ולומדים מתחבולותיו] פון דעם אַליין, 'אים' איז מען אויך מְשַׁעֵבֵד צו הקב"ה.

און ווידער אויף אַ דבר עבירה קען אַמאָל ווידעראום אויך אויסקומען, [אַז מ'זאָל] אַרויסקומען פונעם "יצר טוב" צו אַן עבירה, אַמאָל חלילה איז פאַרהאַנדן אַז מ'נעמט אַ דבר מצוה, מ'האָט פניות [דערין ועי"ז באין לידי טעות] און מ'איז מפתה [לעבירה 'דורך'] אַ מצוה, מיטן כח פון "יצר טוב".

נאָר אויף "מינות", וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרַי "לַבְבְּכֶם" [זה מינות], וואו קען זיין דער "יצר טוב" זאָל ברענגען צו מינות?

דאָס איז לכאורה אַ הפּלאַ ופּלאַ, אין דעם איז דאָך שוין גאַרנישט פאַרהאַנדן [טעות ע"י היצר טוב], וואָס זאָגט ער וואָס דאָס איז דאָך שוין גאַרנישט פאַרהאַנדן [טעות ע"י היצר טוב], וואָס זאָגט ער וואָס דאָס איז דאָך שוין גאַרנישט פאַרהאַנדן זיין, ווי קומט דער "יצר טוב" צו מינות?

כח

מילא צו אַן אַנדערע עבירה קען מען נאָך זאָגן אַז מען 'רעדט זיך איין' ס'איז אַ מצוה, אַזוי ווי דער דרך איז [בפתוי היצר].
[אזויווי] ס'שטייט אין נועם אלימלך, זאָגט ער דאָס איז אַ כלל, יעדע עבירה הייבט זיך אַזוי אָן, יעדע פיתוי היצר הייבט זיך אַזוי אָן קודם, מ'מיינט ס'איז אַ מצוה, [און] אַזוי ווערט מען פאַרפירט. [עד כאן מהנועם אלימלך].

איבערדעם, אַזוי איז דאָך דער דרך, אַזוי הייבט זיך דאָך אָן לכאורה [כל הסתה לעבירה], אַ איד וואָס ער איז בלויז 'בדרך התורה' נעמט זיך נישט אַזוי צו קיין 'עבירה' אַזוי שנעל, נאָר קודם מיינט ער ס'איז אַ 'מצוה', און ס'איז 'מסמא עינים', און אַזוי פירט עס אַריין [לידי עבירה].

על כל פנים אַז ער מיינט ס'איז אַ מצוה, קומט ער דאָך מיטן כח פונעם "יצר טוב", אַז ער קומט מיטן כח פון יצר טוב, ער וויל דאָך טאָן אַ מצוה, דעם איז דאָך אים געבליבן פון דעם וואָס דער "יצר טוב" האָט אין אים משריש געווען ער זאָל האָבן השתוקקות צו אַ מצוה, ער מיינט [דאָך] ס'איז אַ מצוה, קומט ער צו מיט 'דעם השתוקקות' [שהשריש בו היצ"ט], און דערנאָכדעם לאָזט זיך אויס אַז ס'ווערט דערפון אַן עבירה, [ונמצא] האָט ער געזינדיגט טאַקע מיטן כח פון "יצר טוב" [אויך], מיט ביידע [יצרים], איז פאַרהאַנדן ביי אַלע עבירות [לחטוא בכל "לבבו"].

כט

אָבער ביי "מינות"? ווי קאָן זיין אַ "יצר טוב" אויף מינות?, אַז מ'זאָל קלערן אַ מצוה אויף מינות?, ווי איז דאָס פאַרהאַנדן, ווי קאָן זיין אַחרי "לִבְכֶּכֶם" זה מינות.

ל

אמנם ביאור הענין, דאָף שבסמא א"א לבוא למינות ע"י היצ"ט, אבל אותן המהפכים טעמי תורה למדרש טעות ואילל, הם שפיר יכולים לבא למינות גם ע"י היצ"ט (וכדלהלן אות לה)

נאָר וואָס'זשע דען, אַז מ'גייט אויף אַ "דֶּרֶךְ עֲקוֹם" אין דער תורה הקדושה, בעווננו הרבים אַזוי ווי מ'זעט, מ'שטעלט אַריין אין דער תורה הקדושה 'אַזעלעכע דרכים' וואָס זיי ברענגען אויף 'מינות' [אָז שפיר יכולין לטעות בדברי מינות, על ידי היצר טוב (וכדמסיק להלן אות לה)].

לא

האמונה מוטבעת ומושרשת בלב איש ישראל בטבע

וכל הציווי של "מצות" האמונה, הוא רק שלא יעשה ויחשוב דברים הגורמים לקלקל האמונה

די גאַנצע "ציווי" פון [חיוב האמונה ואיסור] מינות, איז דאָך נאָר 'דאָס' [שלא לחשוב ולעשות דברים המקלקלים את האמונה המוטבע בטבע בלב איש ישראל, ע"י קריאת ספרי מינות או שאר דרכים המביאים למינות].

' בנועם אלימלך (ריש פ' תולדות) וזל"ק: דהנה אנו רואים מעשה בני אדם דהיינו הרשעים העושים רע, תחילת הסתת היצה"ר בהם הוא שאומר להם שזה הוא מצוה לעשות, ובאמת היא עבירה גדולה. והצדיקים הנשמרים מעבירות, לפעמים עושים עבירה לשמה, כמו שמצינו מותר לְשִׁנוֹת מפני דרכי השלום.

ווי דער רמב"ם לערנט^א, ס'איז דא א הבטחה גאָר אויף דעם. וואָרן לעולם איז דא אַ הבטחה [וְגַם בְּךָ יִאֲמִינוּ לְעוֹלָם, אַז] אידן זענען מאמינים [בטבע]^ב. נאָר וואָס דען, דעם וואָס מ'האָט מַצְוָה געווען אָנְכִי ה' אֱלֹקֶיךָ [וחשב זה הרמב"ם (בספר המצות, מצוה א') בכלל מנין תרי"ג המצות, דהוא ציווי] אַז מ'זאָל מאמין זיין [באמונת ה', וגם] ס'שטייט [הבטחה על זה] וְגַם בְּךָ יִאֲמִינוּ לְעוֹלָם, [וּמַשֶּׁם הֵבִיא הַרמב"ם ראייה כִּי] ווער ס'גלייבט נישט איז א סימן ער איז נישט מזרע ישראל, [ולכן הקשו הקדמונים עליו דאין ראוי למנות במנין תרי"ג רק מצוות שהם תחת רצון ובחירה, ולא דבר המוכרח ומוטבע בטבע].

אַבער [ביאור שיטת הרמב"ם הוא, כמו שכתב הישמח משה (בתפלה למשה קאפיטל סב) אַז] די ציווי איז נאָר אַז מ'זאָל דאָס נישט פאַרדאַרבן [האמונה שבטבע לב ישראל, דורך דעם] אַז מ'איז עוסק חלילה אין 'ספרי מינות' אָדער אין 'דרכי מינות' און מ'ברענגט זיך דערצו. דאָס איז די גאַנצע "ציווי", [אַז] מ'זאָל זיך חלילה נישט צוברענגען [לקלקל האמונה המוטבעת].

אַבער אַז מ'ברענגט זיך נאָר נישט דערצו, אַז מ'לאַזט זיך נישט אַריין אין קיין דרכי מינות, איז מען בעצם אַ מאמין, דער נַפֶּשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, אַזוי זאָגט דאָך דער רמב"ם. (ועיין בס"ג ראה תש"כ, ובחידו"ת תשט"ז ליל ש"ק ויק"פ, ובדבר"י שבת שובה כב, ויקהל ע' שצט).

לב

ואחד מהדברים הגורמים לקלקול האמונה, הוא ע"י ששומעים לאותם המגלים פנים בתורה שלא כהלכה, ומהפכים דברי תורה למדרש טעות המביא לידי מינות

און דעם דרך ס'זאָל ברענגען דערצו [לקלקל האמונה שבלב], דאָס קאָן מען חלילה טאַקע גאָר פון דער תורה הקדושה אַליין נעמען, חלילה אַז מ'איז מהפך [טעמי תורה, על דרך שאמרו] (יומא עב:) לא זכה נעשה לו סם המות, [וכן אמרו] (חולין קלג.) הלומד לתלמיד שאינו הגון כאילו זורק אבן למַרְקוּלִיס^א. דאָס איז דעם הַפְּכִיּוֹת, מ'נעמט אַרויס פון דער תורה הק' [היפוך כוונת התורה].

^א באגרת תימן כתב הרמב"ם וז"ל: וכבר הבטיחנו הבורא ית' כאדם הנכנס עָרֵב לחבירו ודי לנו בַּעֲרֻבוֹתָו, והודיענו שכל מי שעמד על הר סיני, שהם מאמינים בנבואות משה רבינו בכל מה שבא על ידו, הם ובניהם ובני בניהם עד עולם. שכן אמר הקב"ה יתברך (שמות יט, ט) הִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעָב הָעֶנָן בְּעָבוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֹד וְגַם בְּךָ יִאֲמִינוּ לְעוֹלָם. לפיכך יש לדעת, שכל מי שֶׁנִּשְׁטָה מִדֶּרֶךְ הַדַּת הַנִּתּוּנָה בַּמַּעֲמָד הַהוּא, שאינו מזרע האנשים ההם. וכן אמרו רבותינו ז"ל על כל המסתפק בנבואה, לא עמדו 'אבותיו' על הר סיני. המקום יצילנו ויצילכם מן הספק, וירחיק ממנו ומכם המחשבות המביאות לידי ספק ולידי מכשול.

^ב ומענין זה עיין עוד בספר ליקוטי אמרים (תניא, סוף פרק כט) ביאור נפלא בהנוגע לפרשתן בענין המרגלים, וז"ל: וכמו שמצינו דבר זה מפורש בתורה גבי מרגלים, שמתחלה אמרו כִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ אַל תִּקְרִי מִמֶּנּוּ כו' שלא האמינו ביכולת ה', ואחר כך חזרו ואמרו הִנֵּנוּ וְעַלְיֵנוּ וְגו', ומאין חֲזָרָה וּבָאָה לָהֶם הָאֱמוּנָה בִּיכוּלֵת ה', הרי לא הראה להם משה רבע"ה שום אות ומופת על זה בנתיים, רק שאמר להם איך שקצף ה' עליהם ונשבע שלא להביאם אל הארץ, ומה הועיל זה להם אם לא היו מאמינים ביכולת ה' ח"ו לכבוש ל"א מלכים, אלא ודאי, מפני שישראל עצמן הם מאמינים בני מאמינים רק שהסטרא אחרא המלוכשת בגופם הגביה עצמה על אור קדושת נפשם האלהית בגסות רוחה וגבהותה בחוצפה בלי טעם ודעת, ולכן מיד שקצף ה' עליהם והרעים בקול רעש ורוגז עד מְתִי לַעֲדָה הָרָעָה הַזֹּאת וְגו' בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פְגָרֵיכֶם וְגו' אֲנִי ה' דִּבְרַתִּי אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת וְגו', וכששמעו דברים קשים אלו נכנע ונשבר לבם בקרבם, כדכתיב וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד וּמִמִּילָא נִפְּלָה הַסְטָרָא אַחֲרָא מִמַּשְׁלַתָּה וּגְבִהוּתָהּ וּגְסוּת רוחה, וישראל עצמן הם מאמינים. – ומזה יכול ללמוד כל אדם, שנופלים לו במחשבתו ספיקות על אמונה, כי הם דברי רוח הסטרא אחרא לבדה המגביה עצמה על נפשו, אבל ישראל עצמן הם מאמינים כו' וגם הסטרא אחרא עצמה אין לה ספיקות כלל באמונה, רק שניתן לה רשות לבלבל האדם בדברי שקר ומרמה להרבות שכרו כפיתויי הזונה לבן המלך בשקר ומרמה ברשות המלך כמו שכתוב בזוהר הקדוש, עכ"ל.

^א "מרקוליס", הוא שם עבודה זרה שדרך עבודתה בזריקת אבנים לפניה.

לג

ביאור הגמרא הלומד לאינו הגון כזורק אבן למרקולים, בשם המפרשים

[ובמפרשים פירשו מימרת הגמרא] וואָס זאָגט ער [דהוה כאילו] "זורק אבן למרקולים", [דלכאורה] פאָרוואָס זאָגט ער נישט אַן 'אַנדערע' עבודה זרה. זאָגן דאָך די מפרשים אַלע^י, דער פשט איז, ווייל אַ זורק אבן למרקולים, לכאורה דאָס איז דאָך דאָס אַרגסטע 'בַּזיון' איז אַז מ'איז איינעם אַ זורק אבן, [וכדכתיב (איכה ג, ג)] [יִדּוּ אֶבֶן בִּי, און צום סוף ביי דעם "מַרְקוּלִים" איז דאָס אַ גרויסער 'כבוד', וואָרן דאָס איז 'דרך עבודתה', מ'דינט זי מיט דעם אַז מ'וואָרפט איר אַ שטיין].

אַזוי ביי אַ תלמיד שאינו הגון, וואָרן די תורה הק' איז [געגעבן געוואָרן] ס'זאָל מִקְדָּשׁ וּמִטֵּהר זיין, ס'זאָל ברענגען עֲנוּה, מיט שְׁפִלוּת רוּחַ, מיט אָמוּנָה, און אַ תלמיד שאינו הגון ברענגט עס דאָס 'הַפְּכִיּוֹת' [=פאַרקערטע], ער טרעפט 'אין' דער תורה הק' 'זוכט ער אַרויס' אַזעלעכע דרכים וואָס ס'ברענגט אים [אפילו] צו 'מינות', ער נעמט אַרויס אַזעלעכע 'פִּשְׁטִים', אַזעלעכע 'איבערגעקערטע' זאכן.

לד

המסיתים ומדיחים אין אומרים כוונתם להדיא, רק מלבישים דבריהם [כגון בתוך פשטי התורה שאינם אמתיים]

ווי דער אור החיים הקדוש זאָגט (ראה יג, ז) [לפרש הכתוב] פִּי יִסִּיתֶךָ אָחִיךָ בֶּן אִמֶּךָ וגו' פִּסְתֶּר "לאמר" נִלְכָּה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אַחֲרֵים אֲשֶׁר לֹא יִדְעָתָּ וגו', וואָס איז דער "לאמר", [דהיה די לומר] כי יסיתך נִלְכָּה וְנַעֲבֹדָה.

^י עיין זה בחידושי אגדות מהרש"א (חולין קלג), ובפירושו הפרישה לטור יו"ד (רמו, יט).

ועיין בדברי יואל פרשת בראשית (עמוד קד) מכת"ק וז"ל: דהזכרת יום המיתה היא מכניע הלב ותאוותיו ומבטל כח היצר, ומי שלומד בקדושה ובטהרה, התורה הקדושה מביאו לידי הכנעה כראוי ואינו צריך עוד להזכרת יום המיתה.

ואח"כ מביא רבינו שם פירוש זה בשם ספר הקדוש דרך אמת (להרה"ק רבי משולם פייבוש מזבאריזא זי"ע, והוא ביושר דברי אמת אות ז) וז"ל הדרך אמת: ובזה יובן מאמר רז"ל כל הלומד תורה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקולים, שנאמר (משלי כו, ח) פְּצוֹרֹר אֶבֶן בְּמַרְגָּמָה כֵּן נוֹתֵן לְכֶסֶל כְּבוֹד, ויפלא זה לכאורה מה זה הדמיון, ומה דוקא דמיון זה ולא דמיון אחר. אבל באמת נראה שכוונת הגמרא הוא, כי ידוע (סנהדרין ס.) הפוער עצמו לפעור וזורק אבן למרקולים חייב אף על פי שפִּנּוֹן לְבָבוֹתָהּ, כיון שעבודתה בכך, אף על פי שהוא מכוין לבזותה היא מקבלת מזה כבוד ומתגדלת, כיון שזה עבודתה. ובדומה זה ממש, אם אדם לומד תורה לתלמיד שאינו הגון, הכוונה להדביקו בד' ולהסיר מלבו גבהות לבו ולשרש אחריה מן הלב, כמו שאמרו רז"ל (אבות ו, א) ומלכשתו ענוה, נמצא מכוין להשפיל לב התלמיד בזה, ואם הוא תלמיד שאינו הגון, אזי חס ושלום יותר מקבל גְּבָהוּת הֶלֶב מן הלימוד, מפני שרוצה להיות לְמַדָּן ואין כונתו כלל לשם שמים, רק לשמו בלבד שיהיה מופלג בתורה חריף ובקי, נמצא אף על פי שרבו מכוין בדברי תורה שלומדו להשפיל לבבו, הוא מגביה את עצמו בזה, ממש דומה כזורק אבן למרקולים, עכ"ל [ורבינו כותב שם תמצית הדברים בלשונו הזהב, עיי"ש].

ועיין בדברי יואל מכתבים (ח"א, מכתב עד. ד"ה ואמרו חכז"ל) במכתב שכתב רבינו להרב מקראסנא הגה"צ רבי הלל ליכטנשטיין זצ"ל, כשהיה בפאריז תיכף אחר הקמת המדינה הציונית, במענה למה שהתמרמר על המצב ובלבול המוחות שהיה שורה אַז בעולם, ורבינו כותב שם הענין של זורק אבן למרקולים וכמה יש ליזהר מללמוד לתלמיד שאינו הגון, ומביא שם גם כן פירוש זה.

[ולפי זה שוקל שם בדעתו אם טוב הדבר לכתוב בענינים אלו, ובפרט שנתפרסמים בעולם. ובתוך הדברים כותב רבינו "וחושב אני שתלמידי ואנ"ש אשר עדיין קשור בלבם הדרך שלמדו בבית מדרשינו, יודעין האיסור הנורא של התחברות עם הפושעים, ומכל שכן כת המינים והאפיקורסים אשר צִוּחַ הכתוב (משלי ה, ח) הִרְחֵק מֵעֲלִיָּה דְרָכָךָ וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ, וצריך לברוח מממשלתם יותר מהבורח מן הארי הרודף אחריו להרגו ר"ל. ואותן שנטמטם לבם מלהבין האמת מה יועילו דְּבָרֵי, ומה אוסיף תת כח. אף על פי כן נתישבתי כעת לכתוב לכת"ה נ"י אלה הדברים, וסומך אני עליו שידע למי להראות מכתבי, ואותן אשר נוטה לבם לדעת האמת ימצאו במכתבי זה המבוקש, עיי"ש מ"ש בחומר ענין התחברות לרשעים].

זאָגט ער דאָרט אין פסוק. איז דער אור החיים הקדוש דאָרט מסביר^{טו}, אַז די הַסְתָּה איז, ער וועט דיר נישט זאָגן דו זאָלסט גיין דינען די עבודה זרה, וואָרן דאָס ווייסט ער אַז דו וועסט אים נישט הערן, נאָר ער וועט דיר זאָגן אַזעלעכע דרכים וואָס עס 'ברענגט' דערצו, [כגון] ער וועט דיר הייסן זאָלסט דיר מִתְחַבֵּר זיין מיט עובדי עבודה זרה, אָדער אַנדערע זאָכן אַזעלעכע, און ס'לאָזט זיך פון דעם אויס [בסופו, אַז] נִלְכָּה [וְנַעֲבֹדָה] וגו'. [וזה שאמר הכתוב] פִּי יִסִּיתִיךָ אֶחֱיָיךָ בֵּן אִמֶּיךָ וגו' "בַּסֵּתֶר", ער וועט דיר זאָגן אַזעלעכע זאָכן [דברים מוסתרים, וואָס] דו וועסט נישט וויסן וואָס ער מיינט, נאָר ס'וועט זיך אויסלאָזן פון דעם "לאמר" נִלְכָּה וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים.

לה

סיום ביאור הכתוב ולא תתורו אחרי "לבבכם" זו מינות, דע"י שמהפכים טעמי תורה יכולים לבא למינות גם ע"י היצ"ט און אַזוי האָט די תורה הקדושה געזאָגט וְלֹא תִתְּוֹרוּ אַחֲרֵי "לִבְבְּכֶם" זה מינות, איבערדעם קאָן זיין בשני יצריך, קומט אויס 'דער' [מי שמהפך טעמי תורה] קאָן צוקומען צו "מינות" גאָר מיטן כח פון "יצר טוב", וואָרן אַז ער גייט לערנען תורה און ער לערנט 'נישט ווי מ'ברויך', און זאָגט אַזעלעכע 'שלעכטע פשטים' [יכולין לבא עי"ז לידי הרהורי מינות ח"ו].

לו

בעווננו הרבים אַזוי ווי מ'זעט נעבעך, אַלע מינים מיט אַלע אפיקורסים ברענגען זיך ראיות פון דער תורה הקדושה, הגם ס'איז שקר וכזב, אָבער ער האָט דאָך אָבער אַ סְמִיּוֹת עֵינִים, שְׁאֵנִי מִינּוֹת דְּמָשְׁכִי, און ס'קאָן זיך טרעפן גאָר איינער גאָר אומשולדיג [וואָס] ער גייט נאָך נאָך דעם, ווייל ער הערט מ'ברענגט זיך גאָר אַ ראיה פון דער תורה הקדושה, פון פסוקים און פון דברי חכמינו ז"ל, גאָר מ'נעמט פון 'דאָרט' אַרויס לאַ עלינו 'דברי מינות'.

קומט אויס דאָס וואָס דער "יצר טוב" האָט אין אים משריש געווען ער זאָל וועלן לערנען אַ דְּבַר תּוֹרָה און אַנְקוּקֵן אַ דְּבַר תּוֹרָה און הערן, טרעפט ער גאָר אָן און גייט נאָך [אחר דברי ההופכים טעמי התורה], ער טרעפט גאָר אָן אַזעלעכע 'דברי תורה' וואָס ס'שטאַמען פון מינים און פון אפיקורסים לאַ עלינו [ובא עי"ז לידי הרהורי מינות ח"ו].

לז

וכמו שמצינו עוד בימים קדמונים שכבר היה מצוי אז "ספרי מינות",

ועבור זה חזק החתם סופר את תקנת הקדמונים שלא להביט בספר בלי "הסכמה" מגדול בישראל

ווי דער חתם סופר זאָגט^{טז} אַז מ'טאָר נישט קוקן אין אַ ספר אָן הַסְפָּמוֹת, זייט ס'איז אַרויסגעקומען אַסאך "ספרי מינות" קאָן מען אַריינפאַלן, מ'ווייסט נישט וואָס מ'זעט, ס'וועט מושך זיין למינות, זאָל מען נישט קוקן אַ ספר אָן הסכמות.

^{טו} באור החיים הקדוש האריך שם לבאר כל לשון הכתוב, באופן דבפרשה ההוא רמז ה' הערה גדולה באופני ההסתה הבאה לאדם להטותו מדרך הטוב והישר, ובתוך הדברים מבאר לשון "בסתר" ולשון "לאמר", וז"ל: ודקדק לומר "בסתר", להעיר כי המסית הוא מסתיר עצמו כי הוא המסית, ומדבר כמדבר דברי אהבה וריעות, ומראה טלפים כי לא להרע הוא מתכוין. ואומרו "לאמר" נלכה, פירוש לא שאומר בפירוש נלכה נעבדה, אלא 'אומר דברים מסותרים', ותכלית דבריו הוא 'לומר' נלכה נעבדה וגו'.

^{טז} בשו"ת חתם סופר (חלק חו"מ סימן מא) השיב על שאלת ראש המדינה הגאון רבי מרדכי בנעט זצלה"ה, שכתב כמה נימוקים על מניעתו מליתן הסכמות, והאריך שם החת"ס בענין מנהג נטילת הסכמות, ובתוך

לח

ואגב, אותה התקנה אין מספיק עוד בימינו,

כי יש מהמסכימים עצמן שנחשבו לגדולי הדור, אשר הם באמת 'מהם ומהמונם' של האפיקורסים

נָאָר דאָס איז געווען בִּימֵיו [של החתם סופר] אַ תִּיקוֹן, ווען די 'מסכימים' זענען געווען די 'גדולי ישראל', און דער 'כלל' איז געווען גוט, מ'האָט 'בוחר' געווען די גדולי ישראל [וואָס] זענען געווען פון די כיתות [הצדיקים], פון די רעכטע גדולים, צדיקים אמיתיים, האָט ער מיט דעם 'באָוואָרנט' דעמאָלטס מיט די 'הסכמות' [שלא יכשלו בקריאת ספרי המינות].

אָבער בעווננו הרבים אין דעם דור, וואָס דער דור איז וויאָזוי ס'זעט נעבעך אויס, עיקבא דמשיחא, אָזוי ווי די גמרא (סוטה מט: וסנהדרין צז.) רעכנט אויס 'פני הדור', זענען דאָך טאָקע די וואָס זענען רחמנא ליצלן וואָס זענען פון 'די' טאָקע, 'מהם ומהמונם' [של האפיקורסים], די זענען דאָך נחשב פון די 'גדולי הדור', און די זענען די 'מסכימים'. ס'איז נאָך אַרגער, די זענען נאָך אַרגער פון די ספרי מינות אַליין. ממילא איז דאָס אויך קיין תקנה נישט, איז דאָס נאָך אַרגער. די תקנה פונעם חתם סופר איז אויך נאָר געווען גוט בימיו, אויך נישט היינט."

הדברים כתב וז"ל: ותמהתי מאוד בראותי שמרצונו יתבטל מנהג נטילת ההסכמה, חלילה לו מחדול ליתן הסכמה אפילו על הדפסת ספר ישן נושן, ודבר שנצטער בו אותו צדיק, כי מיום שזולזו בנטילת הסכמה רבו 'ספרי מירוס' בישראל, ומדפיסי ספרים חדשים וקורא להם בשם 'ראשונים'. אבל ברוך ה' כי עדיין יש ויש יראי ה' שאינם לוקחים ספר חדש אם לא יראו הסכמה מרב בדוק ביראת ה', וכבר כתבתי זה בהסכמתי לספר ה"ג אלא שהצענזור השמיט שם איזה שורות, וכתבתי שנית בהסכמתי לש"ע קטן הנדפס בדובנא. ושם בחלק ו' (סימן סא) כתב בתוך הדברים וז"ל: ועוד רעה חולה ראיתי בעו"ה, לבי לחוקקי ישראל רבותי הקדושים, שבדור הזה התחילו לתת ידיים במה שהנהיגו לדפוס ספרים בלי נטילת הסכמה. וטעמם ונימוקם המבואר בהקדמת ספרם הוא אמת וצדק, וכמ"ש הגאון מה"ו משולם זצ"ל בהסכמתו על ספר דגול מרובה. אבל לא נתנו על לבם מה יהיה באחרונה, כי מי גרם לעם רב מעם ה' אשר בעו"ה נטה לבם מאחרי תורת משה רבינו ע"ה ולנטות להיות אחרי רבים לרעות להלכך ברשת האפיקורסות, מי גרם כל אלה, הלא עמך כולם צדיקים מאז מעולם, אך בתחלה התפשטו ספרי מירוס פירושים שונים על התורה וספרי נביאים ושאר מחברת דְּמִשְׁכֵּי פְּלִיגְנוּתָא, ולהיותם נדפסים בלשון הקודש בלשון צח דמשכי, עסקו בה ההמונים, ונלכדו בחרמם וירדו ממדרגה למדרגה עד שבעו"ה פשתה הנגע גברו ועתקו ועשו חיל. ואי היה כלל מונח וגדר גדור ותקנה קבועה וחרם לבלי קנות שום ספר שאין עליו הסכמה מגאוני הזמן, וכן ראוי וכו', ואז לא היה שום מקום שתתפשט הנגע ולא נתפתו עם ה' אחרי דבריהם, אבל מכיון שיד השרים והסגנים היה תחלה להדפיס ספרם הקדושים בלי הסכמה, ע"כ אין כח למחות ונתקלקלה השורה בעו"ה והיה מה שהיה, ועינינו רואות ולבנו דוה וכו', הארכת בזה ה' יודע כי מרוב שיחי וכעסי נתתי שמחה בלבי למצוא מקום להוציא מלבי.

"עיינ מה שכתב רבינו בדברי יואל מכתבים (ח"ב, מכתב רד) וזל"ק: זה כבר אשר אני רגיל לומר מה שהחתם סופר כתב שאין להדפיס ספר בלי הסכמה מחמת שיש הרבה ספרי מינות, וכשיש הסכמה מאותן דפקיעי שמייהו יודעין שאינו ספרי מינות. ורגיל אני לומר דעכשיו הוא בהיפך, שטוב יותר להדפיס בלי הסכמות, כי הרבה מהמסכימים הן המה המינים, ומי שנותן ההסכמות אי אפשר שלא יפול בכלל ליתן הסכמה על ספרי מינות, ומאותו הטעם שכתב ההתם סופר שלא להדפיס בלא הסכמות שכן היה המצב בימיו, מאותו הטעם הוא עכשיו בהיפך.

אבל כל השומעים ממני זה חשבו שהיא "מילתא דבדיחותא", גם אני בעצמי חשבתי שהוא כעין מילתא דבדיחותא, ועל כל פנים היה זה בעיני כמילתא חדתא. ולפלא כי עכשיו מצאתי בהקדמת ספר [שו"ת] מעיל צדקה, שהיה הרבה שנים קודם החתם סופר, ושם מבואר אותן הדברים בפירוש להחלטה, דקדמאי עשו תקנה ליקח הסכמות ועכשיו אותו התקנה הוא קלקלה כי היזק גדול הם המסכימים. וזה פלא גדול שראה כן עוד בשנים הקודמים, ואנן מה נענה אבתריהו.

ועיין בשו"ת דברי יואל (ח"א סימן ג' אות ז') וז"ל, יש להצטער הרבה בעתים הללו בעווננו הרבים שמתפשטים הרבה חיבורים מלאים ארס של מינות ודעות נפסדות ר"ל, גם מגלים פנים בתורה שלא

לט

ביאור קושיא יא

השתא מוכן היטב דברי רש"י שמפרש דרשת הגמרא על המהפכים דברי תורה,
כדי ליישב למה הוצרכה התורה להזהיר נגד מינות שבשני היצרים

על כל פנים זעה מיר, אַזויפיל זעה מיר על כל פנים איז עס טאַקע 'פון' דער
תורה הקדושה איז פאַרהאַנדן [להוציא ח"ו דרך שקר], איבערדעם היצט קאָן מען
פאַרשטיין וואָס רש"י זאָגט [על הגמרא ברכות שאמרו] ולא תתורו אחרי "לבבכם" זה
מינות, [וקשה כנ"ל] ווי קומט מינות [צו] "לבבכם", בשני יצריך, מ'זאל נישט
נאָכגיין מיט ביידע יצרים, ווי קומט דער "יצר טוב" [למינות], ווי איז פאַרהאַנדן
ביי מינות ס'זאל נתלבש ווערן אין אַ מצוה, לא עלינו, וואָרן אַז מ'איז אַ 'מין' איז
דאָך שוין נישט פאַרהאַנדן גאָרנישט, איז נישטאָ קיין מצוה.

ביי אַלדינגס קען זיין [גם על ידי יצר טוב], אַלע מדות קאָן זיין, [כגון] גאָות [יתכן
על דרך] וַיִּגְבֹּה לְבוֹ בְּדַרְכֵי ה' (דברי הימים ב' יז, ו), און ביי כעס [שׂיין] כעס של מצוה,
אויף אַלעמען איז פאַרהאַנדן, אָבער אַז מ'איז חלילה אַ מין איז דאָך שוין
גאָרנישט דאָ, ווי קאָן זיין "לבבכם" אויף 'מינות'.

זאָגט רש"י ס'איז יאָ פאַרהאַנדן, אַז מ'איז "מהפך טעמי התורה לטעם
אליל", דעמאָלטס קען שוין זיין אחרי "לבבכם" זה "מינות", קאָן אויסקומען
גאָר מיט ביידע יצרים.

איבערדעם האָט די תורה הקדושה געדאַרפט אָנזאָגן אויף ביידע יצרים
מ'זאל זיך נישט ברענגען צו מינות, אַז מ'זאל נישט נאָכגיין נישט דעם יצר הרע
און נישט דעם יצר טוב אויף מינות לא עלינו, מ'זאל נישט נאָכגיין דעם "יצר
טוב" אויך נישט, מ'זאל נישט וועלן טאָן קיין מַצְוָה חלילה וואָס ס'ברענגט
מינות, [ווייל] ס'איז פאַרהאַנדן אַמאָל.

איבערדעם זאָגט ער [ברש"י], אַז מ'איז אָבער מהפך טעמי התורה דעמאָלטס
טרעפט ער דאָך 'אין' דער תורה הקדושה, וואָרן אַ מצוה טרעפט מען דאָך נאָר
אין דער תורה הקדושה, און ס'איז פאַרהאַנדן אַ מצוה וואָס זי ברענגט מינות,
איבערדעם שטייט "לבבכם" בשני יצרים, איבערדעם איז דאָס רש"י מבאר, איז
דאָס רש"י מוסיף אויף די גמרא, ער וויל פאַרענטפערן דעם "לבבכם".

כהלכה, ומספחים גם דברים כאלו אצל ספרים הקדושים וממשיכים לבות בני האדם, וכבר צווח החתם
סופר ז"ל בזה וכתב שמעת שנתפשטו הרבה ספרי מינות אין ללמוד בספר שאין לו הסכמות. וזה היה עצה
נכונה לדורו, כי בדורו של החתם סופר - המפורסמים בעולם דפקיעי שמיהו שהיו מתחשבים העולם עם
הסכמתם, - היו כולם צדיקים וגאונים והיו ראויים לסמוך על הסכמתם, אבל עכשיו בדור יתוס בעו"ה, גם
נתקיים במלא מובן המלה מה שאמרו חכז"ל (סנהדרין צז.) על עיקבא דמשיחא יראי חטא ימאסו וסר מרע
משתולל על הבריות, והמפורסמים שמתחשבים בעולם עם הסכמתם על פי רוב רוב המה מהאפיקורסים
והעומדים בשיטתם, ועוד גרוע יותר ההסכמות שעל פי רוב המסכימים המה המכשילים. וצריך ללמוד רק
מספרים שיש להם הסכמות מגדולי הדור שבדורות הקודמים, או מי שמכיר בעצמו היטב את המחבר.
וזקיני הגה"ק מאוה"ג בעל ייטב לב זלה"ה מסיגטעט היה לו סיבה פעם אחת שנתן הסכמה לאחד שהיה
תלמיד חכם גדול ועשה כמה חיבורים, ואחר כך ראה בספרו שהיה בו דברי מינות ר"ל, ונצטער מאוד
ופרסם במכתבי עתים שחוזר מהסכמתו, ומאז עשה לו גדר שלא ליתן שום הסכמה. ואז היה זה גדר
במילתא דלא שכיחא, אבל עכשיו בעוה"ר הוא דבר הרגיל ושכיח טובא. אין לנו על מי להשען אלא על
אבינו שבשמים.

וע"ע מזה בסוף דברי פתיחה לבני הישיבה פרשת חיי תשכ"ח.

מ

ביאור הפסוק אמר נבל "בלבו" אין אלקים

[ועל דרך זה מבאר והולך רש"י גם מה דמייתי הש"ס ראי' מדכתיב] וכן הוא אומר אמר נבל "בלבו" אין אלקים, דאָרט שטייט שוין נאָר "בלבו", שטייט שוין נישט "בלבו", וואָרן ווען ער זאָגט שוין אַרויס "אין אלקים", האָט ער שוין אַוועקגעלייגט דעם יצר טוב אינגאַנצן, דאָס [היצר טוב] ברויך ער נאָר האָבן אויפן "דרך" אויפן "וועג" וואָס זאָל אים ברענגען צו דעם, די וואָס זענען נאָך ולא "תתורו", וואָס זיי גייען נאָך 'נאָכשפענען', ער ווייסט נאָכנישט, ער וויל נאָך טאָן גוט, ער האַלט נאָכנישט ביים מינות, נאָר ס'איז סרסורא דעבירה, ס'וויל אים ברענגען דערצו, דעמאָלטס איז נאָך אחרי "לבבכם", נעמט ער מיט אַ מצוה מיטן כח פון יצר טוב און ברענגט אים צו מינות, מיט אַ מצוה און מיט תורה וכדומה, אָבער ווען ער האַלט שוין ביים זאָגן "אין אלקים", ווען ער איז שוין מיט אים 'פאַרטיג', איז שוין טאָקע "בלבו", בלייבט שוין נאָר 'בלבו', אָן אַ יצר טוב. אַזוי ווי ביי די מלאכים שטייט וְסַעְדּוּ "לְבַבְכֶם", ווייל ס'איז נישטאָ קיין יצר הרע 'נאָר' אַ יצר טוב שטייט "לבבכם". און [אַזוי אויך] ביים נבל שטייט "לבו", ווייל ס'איז נישטאָ ווידער קיין יצר טוב 'נאָר' אַ יצר הרע. ווען ער האַלט שוין 'דאָרטן' איז ער שוין 'פאַרטיג'.

מא

ביאור המשך דברי רש"י על ראיית הגמרא מהפסוק הנזכר, דאין לך נבל יותר ממי שמהפך דברי אלקים חיים נאָר וואָס דען, וואָס דען ברענגט דאָס צו די גמרא דעם נבל "בלבו" צו דעם וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי "לְבַבְכֶם", לכאורה קומט דאָךְ דאָס נישט צו דעם. איבערדעם איז רש"י מבאר, אין לך נבל יותר ממי שמהפך טעמי התורה, דער איז נאָך אַרגער. די גמרא ברענגט צו אַ ראייה פון דאַנעט אַז דאָס ברענגט צו צו דעם "בלבו", [און] אַז דאָס איז תלוי "בלב", דאָס איז אינגאַנצן נאָר אַ נקודה שבלב, איבערדעם איז אחרי "לבבכם" זה "מינות", וואָרן דאָס ענין [פון] אמונה איז אַ נקודה "שבלב", אַזויפיל ברענגט צו די גמרא. מ'דאַרף [נאָר צו] זאָגן וואָס דער חילוק איז, דאָ שטייט "לבבכם" און דאָ שטייט "לבו". אָבער דאָס איז כולא חד הוא. וואָרן דאָס איז דער גרעסטער נבל [דער] וואָס מ'איז מהפך טעמי התורה, דאָס איז דאָך דער גרעסטער נבל, ליגט דאָס אין דעם "נבל" דאָס אויכעט אַז ער איז מהפך טעמי התורה, האָט עס פלאַץ אין דעם וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם זה מינות, דאָרט שטייט "לבבכם" ווייל דאָס גייט דאָךְ אַרויף אויף היפוך טעמי התורה, ווייל ס'שטייט לבבכם, שני יצרים, איבערדעם ברענגט ער דאָס צו. דאָס קען זיין, אַזוי זעט אויס דאָס איז די כוונת דברי רש"י ז"ל וואָס ער זאָגט דאָ פשט אויף די ביידע [פסוקים, וְלֹא תִתְּנוּ, וְאָמַר נָבֵל בְּלָבוֹ, דשניהם מיירי ממהפך טעמי תורה].

מב

פירש"י בברכות מדויק גם בלשון הכתוב ולא 'תתורו', דמיירי בדבר הצריך 'חקירה ותור', והיינו שידרשו ויחקרו להבין מעמי תורה על אמתתם ולא על שקרם

און עקסטערדעם קאָן זיין ליגט דאָס אין לשון ולא "תתורו", מ'דאַרף 'אויסשפּיאַנען' און וויסן דעם ריכטיגן וועג טאָקע 'אין' דער תורה הקדושה,

ברויך מען האָבן סייעתא דשמיא און התבוננות אין דרך האמת, מ'זאָל וויסן וויאָזוי מ'זאָל אַרויסנעמען דעם דרך התורה [מפסוקי התורה על אמתתם, וזה שאמר] וְלֹא 'תִּתְּנוּ' [בדרך טעות כמהפכי טעמי תורה, רק תחפשו אחר דרך האמת שבתורה].

מג

הקדמה לביאור קושיא ז

וזהו ג"כ דיוק לשון הפסוק בקהלת, ונתתי את לבי לדרוש "ולתור" בחכמה, דצריך לדרוש ולתייר לידע דרך האמת ודרך השקר, כדי לידע איך לילך רק בדרך האמת

דאָס קען זיין וואָס שלמה המלך האָט געזאָגט (בפסוק המובא בקושיא ז) וְנִתְּנִי אֶת לְבִי 'לְתוֹר' בַּחֲכָמָה, די חכמה ברויך מען 'אויסשפיאָנען', [מ'זאָל] וויסן דעם 'אמת', מ'זאָל משיג זיין דעם דרך אמת [לילך בה] און מ'זאָל משיג זיין דעם דרך השקר [להשמר ממנה]. ולא 'אויסצושפיאָנען' על דרך המהפכים טעמי התורה, שעל זה הזהיר הכתוב וְלֹא 'תִּתְּנוּ' אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם, דבא לשלול מדרש טעות ואליל המביא לידי מינות].

מד

וואָס ברויך מען מער [ראיה שאפשר להוציא דרך שקר מדברי התורה עצמה], חכמינו ז"ל האָבן געזאָגט (סוטה כא:): הַלּוֹמֵד אֶת בְּתוּלָתוֹ תוֹרָה [כאילו] מַלְמֵדָה תִּפְּלוֹת [דכתיב] (משלי ח, יב) אֲנִי חֲכָמָה שְׁכַנְתִּי עִרְמָה, פֶּאֲרוּוָאס, ווייל [אַז] ס'איז נישט גענוג פעסט דער דעת אין יראת שמים, קאָן מען זיך אויסגליטשן, איז דאָס התחכמות וואָס זיי טרעפן אין דער תורה הקדושה חלילה תיפלות גאָר, אַנִי חֲכָמָה שְׁכַנְתִּי עִרְמָה, אַז מ'באַקומט חכמה ברענגט עס אַרײַן [ערמומיות, למי שאין דעתו חזקה]. זעט מען דאָך, זיי מוזן זיין אַ שטאַרקן דעת, אַז מ'זאָל מוסר זיין דברי תורה מוז מען זיין נאָר אויף די בחינת אנשים.

מה

איבערדעם האָט מען טאַקע אַכטונג געגעבן מ'האָט גאָרנישט געלערנט לתלמיד שאינו הגון (כדלעיל אות לב), דאָס איז דאָך דער יסוד, האָט מען אַכטונג געגעבן אויפן דרך 'האמת', [אַז נאָר] 'דאָרט' [לאותן שהם מבקשי האמת] האָט מען מוסר געווען תורה, און מ'האָט גאָר גע'אַסר'ט [למוסרה למי שאינו הגון].

מו

ס'איז גאָר געוועזן [רבן גמליאל שהחמיר עוד יותר, שלא להכניס לביהמ"ד גם כל מי שאין תוכו כבור], איך וויל היצט נישט מאריך זיין, כ'האָב עס שוין אַמאָל מבאר געווען^ח, די מעשה מיט די פלוגתא (ברכות כח.) וואָס רבן גמליאל האָט געזאָגט [כל] תלמיד שאין תוכו כבור [=פנימיותו כחיצוניותו] אל יכנס לבית המדרש, [ורבי אלעזר בן עזריה נחלק עליו. וביארתיו] אַז די פלוגתא איז נאָר ביי 'סתם', ער [רבי אלעזר בן עזריה] האָט געהאַט די שיטה אַז מ'מוז [נאָר] קוקן צי מ'האָט אַ חזקת כשרות צי נישט, וואָרן די פלוגתא איז דאָך נאָר געווען צי מ'שטעלט אויף חזקת כשרות צי מ'מוז [אויך] וויסן וואָס ס'טוט זיך אינעווייניג, אָבער טאַמער חלילה אַז מען 'זעט' טאַקע אַז [ער איז] 'אינו הגון', איז דאָך הכל מודים איז דאָך אַזוי די הלכה טאַקע [דאסור ללמדו תורה].

^ח עיין ויואל משה (מאמר ג, לח-מ), ובפתיחה פ' בהר תשכ"ה, וס"ג קדושים תשכ"ז, ועוד.

כָּאָטש די הלכה בלייבט נישט ווי רבן גמליאל [לענין סתם תלמיד שאין תוכו כבוד], אָבער ביי 'דעם' [מי שיודען בו שאינו הגון] בלייבט דאָך אַזוי די הלכה (בשלחן ערוך יו"ד רמז, ז), אַז מ'טאָר נישט לערנען לתלמיד שאינו הגון.

מז

איבערדעם זאָגט ער וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם, [שאמר בלשון] וְלֹא "תִּתּוּרוּ" (כדלעיל אות מב), [וכן בקהלת אמר בלשון] "לְתוֹר" בְּחֻמָּה (כדלעיל אות מג), מ'זאָל וויסן דעם דרך [האמת. והכוונה וְלֹא 'תִּתּוּרוּ'] אַחֲרֵי 'לְבַבְכֶּם' אַזוי ווי רש"י זאָגט [בברכות, דהכוונה על אותן וואָס] מ'איז מהפך טעמי התורה, אַזוי ווי ס'איז מבואר אין רש"י ז"ל. [וכן בקהלת אמר הכתוב דצריך לְדַרוֹשׁ "לְתוֹר" היטב בְּחֻמָּה למצוא דרך האמת, כדי שלא יהיה בכלל אותן הַתִּירִים אַחֲרֵי "לְבַבְכֶּם" זהו מינות, וכדרך שפירש"י בברכות].

מח

ביאורי הקושיות בפרשת המרגלים

לְאָמִיר'זשע זען, דאָס איז די בחינה געווען [של טעות המרגלים].
לְאָמִיר'זשע זען, דער אמת, מ'האָט געשיקט די מרגלים האָט מען זיי איבערגעגעבן אמת'דיגע דיבורים, משה רבינו האָט זיי געהייסן קוקן און זיי זאָלן ענטפערן דעם אמת, נאָר אָבער דאָס אַליין ליגט אויך [דערין אַ מקום להוציא דרך שקר], האָט מען 'אויסגעדרייט' נישט מיט קיין גוטן דרך, ס'איז די זעלבע זאָך [כבחינה דלעיל של המהפכין טעמי תורה עצמה, וכן כאן בדברי משה] פון די זעלבע דיבורים האָט מען אַרויסגענומען 'נישט דעם דרך האמת'.

מט

חזרה על קושיא ב באורך וביתר שאת (מכאן עד אות סב)
[איין] פון וואו דאָס שטאַמט?, זיי זענען דאָך געווען גרויסע מענטשן, גרויסע קדושים. [וכמו שהקשינו בקושיא ב].

נ

במדרש כי יען שהיה הריגול ע"י שלוחי בשר ודם לכן לא נכנסו לארץ, משא"כ לעתיד יהיה ע"י מלאך ס'שטייט אין מדרש (במדב"ר טז, יא) אַז בעולם הזה איז געווען [הריגול] דורך שלוחי בשר ודם, איבערדעם לא נכנסו לארץ, אָבער לעתיד לבוא וועט הקב"ה שיקן אַ מלאך [ויפנה את הדרך], שנאמר (מלאכי ג, א) הִנְנִי שִׁלַּח מְלָאכִי וּפְנָה דֶּרֶךְ לִפְנֵי וּפְתָאם יָבוֹא אֶל הַיְכָלוֹ הָאֵדוֹן אֲשֶׁר אַתֶּם מְבַקְשִׁים.
ס'שטייט אַזוי אין פסוק טאַקע, אין מלאכי, אַז לעתיד וועט קומען אַ מלאך וּפְנָה דֶּרֶךְ, [וביאור אומרון] וּפְנָה דֶּרֶךְ [איז] אַזוי ווי די מפרשים זאָגן דאָרטן פשט, מ'וועט מְבַעַר זיין די רשעים, [זיין] מְבַעַר זיין מאַרץ הַקְדוּשָׁה, וועט זיין וּפְנָה דֶּרֶךְ, אַזוי זאָגט דאָרטן דער רד"ק"ט און דאָכט זיך מיר רש"י זאָגט אויך אויף דער

^ט ברד"ק: הַנְּנִי. אם תשאלו משפט הרשעים בעולם הזה, עוד יבא זמן שתראו, ואז יקרב אליכם המשפט לכלות הרשעים שבכם, וזהו יהיה אותו היום שאשלח מלאכי ופנה דרך לפני והוא מלאך ה' מן השמים.

^כ ברש"י: הַנְּנִי שִׁלַּח מְלָאכִי, לבער את הרשעים. וּפְנָה דֶּרֶךְ, מן הרשעים. הָאֵדוֹן אֲשֶׁר אַתֶּם מְבַקְשִׁים, אלקי המשפט.

בחינה, נאָר אין רד"ק שטייט זיכער אַרויס [דהכוונה] וּפְנֵה דָרָךְ, אַז דער תכלית פונעם שליחות [המלאך איז] אַז מ'וועט שיקן אַ מלאך וּפְנֵה דָרָךְ, ער וועט מְבַעַר זיין רשעים מן הָאָרֶץ, לנער רשעים מן הָאָרֶץ (עי' איוב לח, יג).
על כל פנים זאָגט ער [במדרש], אַז לעתיד וועט מען שיקן אַ מלאך, און בעולם הזה איז געווען שלוחי בשר ודם.

נא

[קושיא ט]

וצ"ב דגם יהושע שלח שלוחי בשר ודם ואעפ"כ נכנסו אָז לארץ

לכאורה יהושע האָט דאָך אויך געשיקט שלוחי בשר ודם, יהושע האָט געשיקט שְׁנֵים אֲנָשִׁים מִן הַשָּׂטִים (יהושע ב, א), ער האָט געשיקט צוויי מרגלים, איז געווען פינחס און כָּלָב, על כל פנים איז דאָך אויך געווען לכאורה "שלוחי בשר ודם" און ס'איז גוט געווען [שנכנסו אָז לארץ ולא היה עון בדבר], וואָס עפעס ברענגט דער מדרש [דעל ידי שלוחי בשר ודם נגזר שלא יכנסו לארץ]?

נב

במדרש מבואר גס כן צדיקים היו אלא שנתהפכו אח"כ לסוף מ' יום

נאָך שטייט אין מדרש רבה^{כא} (טז, א), שְׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים, רעכנט ער אויס, זאָגט ער אַין לך שלוחי מצוה [כאותן ב' מרגלים ששלח יהושע]. די גרעסטע שלוחי מצוה זענען די וואָס זיי האָבן "מסירת נפש", זיי זענען פטור פון אַלעם. זאָגט ער דאָרט, און ס'איז נאָכנישט געווען אַזעלעכע שלוחי מצוה ווי פִּינְחָס מיט כָּלָב'ן וואָס זיי זענען געגאַנגען [בימי יהושע] קיין יריחו, אָבער 'די' שלוחים [המרגלים שבימי משה] זענען געווען "רשעים היו", אַזוי שטייט אין מדרש.

אין אַנדערן שטיקל מדרש רבה^{כב} שטייט שוין [שהיו צדיקים מתחלה. דאיתא שְׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים, זה שאמר הכתוב] שְׁלַח דְּבָרִים בְּיַד כָּסִיל (משלי כו, ו), פרעגט ער וכי כָּסִילִים היו, זיי זענען דאָך געווען צדיקים, אלא דוֹר תִּהְפֹּכֶת הִמָּה, זיי זענען נתהפך געוואָרן לסוף מ' יום.

לכאורה זאָגט ער אַליין אַז זיי זענען אויך געווען צדיקים.

נאָר וואָס דען אָבער על שם סופו, ס'האָט זיך אַזוי אויסגעדרייט [שמתחלה היו צדיקים ואח"כ נתהפכו לרשעים].

נג

[עכ"פ] לכאורה דאָס ענין איז דאָך טאַקע אַ פלא, אָבער דאָס ענין איז דאָך אַ פלא [איך נתהפכו כל כך], על כל פנים אַז משה רבינו האָט זיי געשיקט איז אודאי געווען [שהיו צדיקים תחלה, וא"כ איך נתהפכו].

^{כא} במדרש רבה (שלח טז, א) אין מפליגין בספינה בים הגדול שלשה ימים קודם לשבת וכו' ואם היה שליח מצוה, מותר לו לפרוש בכל יום שירצה וכו' ושליח מצוה דוחה את השבת וכן את מוצא בסוכה ששנינו ששלוחי מצוה פטורין מן הסוכה, שאין לך חביב לפני הקב"ה כשלוח שמשלח לעשות מצוה ונותן נפשו כדי שיציל בשליחתו, ואין לך בני אדם שנשתלחו לעשות מצוה ונותנין נפשם להצליח בשליחותן כאותם שנים ששלח יהושע בן נון וכו'. מי היו, שנו רבותינו אלו פִּנְחָס וְכָלָב, והלכו ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן וכו'. אבל שלוחים ששלח משה, היו רשעים, מנין ממה שקרינו בענין שְׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים.
^{כב} עיין לעיל הערה א.

נד

באור החיים הק' מבאר דכוונה רעה של 'המשלחים' שהם העם, זה הוליד תכונה רעה 'בהשלוחים' שהם המרגלים דער אור החיים הקדוש פרעגט טאקע מ'פ'טן מ'י יצא הקרח הזה (ע' איוב לח, כט). זאגט ער^כ ווייל שלוחו של אדם כמותו, [און] ווייל די אידן ["המשלחים"] האבן נישט געהאט קיין גוטע 'כוונה' ביים שיקן, האט דאס אריינגעברענגט א 'תכונה' רעה' אין די "שלוחים", אזוי זאגט דער אור החיים הקדוש, פון דארט שטאמט עס וואס זיי זענען אזוי נתקלקל געווארן.

נה

ועדיין צ"ב דגם משה רבינו היה 'המשלח', ולמה לא התגבר כח התכונה טובה של משה רבינו על תכונה רעה של העם לכאורה איז דאך נישט צו פארשטיין, זיי זענען דאך געווען "שלוחים" פון משה רבינו^ן 'אויכעט', פונקט אזוי ווי פון 'אידן', נו פארוואס האט זיי נישט איבערגעוואויגן - פארוואס האבן זיי נישט געהאט - א "תכונה טובה" פון משה רבינו^ן.

נו

אלא מאי רואין מזה שאם מערכים גם תכונה רעה בהשליחות נתפסין בזה יותר בקל זעט עפעס אויס אז ס'איז א סכנה, אז מ'איז א שליח פונעם 'כלל ישראל', אפילו 'גרויסע צדיקים' שיקן זיי [אויך], אז ס'איז אבער אריינגעמישט אין דערינען [תכונה רעה מכוונת העם], זיי זענען אבער נבחרים פון א שלעכט פלאץ 'אויכעט', חלילה פון רשעים, ווערן זיי 'גיכער' געכאפט [מתכונת הרשעים], פארטרעטן זיי 'יענע', 'יענעס' שליחות כאפט שטארקער.

נז

אמנם אכתי צ"ב הלא גם 'העם' המשלחים היו מהדור דעה שמעלתם גדלה מאוד, ולמה יולידו הם תכונה רעה אבער דאס גאנצע איז דאך נישט צו פארשטיין, די משלחים [שהם "העם"] זענען דאך [אויך] געווען אידן, זיי זענען דאך געווען א דור דיעה [ולמה יולידו תכונה רעה]?

ס'איז נישט געווען נאך אזא דור ווי דעס דור. וואס זענען געשטאנען ביים מעמד הנבחר. און זיי האבן געזאגט זה קלי ואנוהו (שמות טו, ב), און זיי האבן געזען די שכינה הקדושה.

ס'איז געווען אזא גרויס דור, ס'איז נישט געווען נאך אזא דור מיום שנברא העולם (זוהר שלח קסג).

ס'איז געווען אזא גרויסע קדושה, ס'שטייט אין פרקי דרבי אליעזר (סוף פרק מא) אז דאס דור וואס זענען געשטאנען ביים בארג סיני זענען לא ראו קרי מימיהם, פון פחד השכינה וואס ס'איז אויף זיי געווען די גאנצע צייט, ס'איז דאך געווען אזא דור קדוש.

האבן זיי געזאלט חלילה האבן אזא שלעכטע תכונה אריינגעבן די משלחים?, דאס אליין איז דאך אויך שווער צו פארשטיין.

^{כג} באור החיים הקדוש (יג, ב) לצד שכוונת המשלחים היתה רעה, תפעיל פועל הרע בשליח, ויחזור להיות שלוחו של אדם כמותו, ויולד בו תכונה רעה מה שלא היתה בו קודם, כדרך שתולד בחינת הקדושה בשלוחי מצוה לטובה אות, ולזה הגם שהיו צדיקים, בהתחלתם עשות ההליכה לרגל נולד בהם תכונה רעה מכח המשלחים, ויעצו להדיח.

נח

וגם הקושיא דלעיל אינו מבואר כל צורכו, דהלא סוף סוף גם משה רבינו היה 'המשלח'
און טאקע די קשיא [הנזכר], 'סוף כל סוף', משה רבינו האט זיי 'דאך'
געשיקט, ווי קען דאס זיין [שנולד בהם תכונה רעה]?, 'ס'איז נאך אלץ שווער.

נט

השתמחות פֿלֶב על קברי אבות, בבכיות ובקשת רחמים

עד כמה היתה תכונתם רעה, רואין ממה שהוצרך פֿלֶב למסור נפשו כדי לבקש רחמים להנצל מהם
[והתכונה רעה שלהם היתה גדולה כל כך, עד שגם פֿלֶב הוצרך לבקש רחמים גדולים להנצל מהם.
וכמו שאמר הכתוב וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹאוּ עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אַחִימֶן שִׁשִּׁי וְתַלְמִי יְלִידֵי הָעֵנָק. ופירש"י
וַיָּבֹאוּ עַד חֶבְרוֹן, פֿלֶב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות, שְׁלֹא יִהְיֶה נֶסֶת לְחֶבְרִיו לִהְיוֹת בַּעֲצָתָם].
פֿלֶב איז געגאנגען [און] מִשְׁתַּטַּח געווען על קברי אבותיו, ער האט געוויינט,
[און] געבעטן: אַבּוֹתַי הַתְּפִלּוּ לִפְנֵי שְׁלֹא אֶהְיֶה נֶסֶת בַּעֲצַת מְרַגְלִים (סוטה לד:).
און דער זוהר הקדוש^{יד} איז נאך מאריך, דער זוהר הקדוש זאגט ס'איז געווען
אַ גרויסע סכנה צו גיין אויף חברון, [דכתיב] וְשָׁם אַחִימֶן שִׁשִּׁי וְתַלְמִי יְלִידֵי הָעֵנָק,
דאָרטן זענען געווען [בני ענק], ס'איז געווען אַ גרויסע סכנה. נאָר זאָגט ער, מֵאֵן
דְּדָחִיק לִי הָאֵל אֶסְתַּכֶּל בְּמִידִי, אַז ס'איז איינעם זייער 'ענג', קאָן ער נישט קוקן
אויף גאָרנישט. ער [פֿלֶב] איז געווען דָּחִיק, ער האָט זיך זייער געפאָרכטן ער זאָל
נישט נתפס ווערן בעצת מרגלים, האָט ער זיך איינגעשטעלט אין אַ גרויסע סכנה
און ער איז געגאנגען אויף חברון מתפלל זיין על קברי אבותיו.

ס

ויש להתבונן, כי לכאורה אם פֿלֶב הבין וידע שדרכם לא טוב, למה נתיירא שמא ינטה אחריהם
לכאורה ממה נפשך, אַז ער האָט געזען [און פארשטאנען אַז] ס'איז נישט גוט, נו
וואָס האָט ער אַזוי מורא געהאַט [שמא ינטה אחרי המרגלים], ער האָט דאָך געזען דעם
דרך [שלהם] אַז ס'איז נישט גוט.

סא

אלא מאי רואין מזה עד היכן הדברים מגיעים, דמי שהוא 'בסביבה' של אנשים שאינם מהוגנים,
צריך להתיירא שלא לימשך אחריהם בהמשך הזמן, אפילו כשיודע שאינם מהוגנים
זעט מען דאָך, אפילו אַ זאָך וואָס מען 'זעט' ס'איז נישט גוט, אַז מ'איז אָבער
אין אַ דור צווישן אַזעלעכע וואָס מ'גייט אַ שלעכטן דרך, ברויך מען גרויס רחמים
מ'זאָל נישט 'מיטגעריסן' ווערן.
און פֿלֶב ווי גרויס ער איז געווען, [אָבער] ווייל ס'איז אים געווען דער גורל ביי
דאָס איינע שליחות [לילך עם אנשים שתכונתם רעה, כאָטש] ער האָט דאָך געוואוסט ער

^{יד} בזוהר הקדוש (קנח:) אַלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים וּגְו', אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִשֶּׁה אֶסְתַּכֶּל וַיֵּדַע דָּלָא יִצְלָחוֹן בְּאַרְחִיָּהּוּ,
כְּדִין צְלִי עָלֶיהָ דִּיהוּשֻׁעַ. כְּדִין פֿלֶב הָוָה בְּדוּחָקָא, אָמַר, מַה אַעֲבִיד, הָאֵ יְהוֹשֻׁעַ אָזִיל בְּסִייעָתָא עֲלָאָה דְּמִשֶּׁה
וּכו', מַה עֲבַד פֿלֶב, אֶשְׁתַּמֵּיט מִנִּיָּהּ, וְאֶתִי לִגְבִי קִבְרִיָּא דְּאַבְהָן, וְצִלִי תַּמָּן צְלוּתִיהָ. – אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אַרְחָא
אַחְרָא נָטִיל, וְעַקִּים שְׁבִילִין וּמָטָא עַל קִבְרֵי דְאַבְהָן, וְאֶסְתַּכֶּן בְּגִרְמִיָּה, דִּהָא כְּתִיב וְשָׁם אַחִימֶן שִׁשִּׁי וְתַלְמִי
יְלִידֵי הָעֵנָק. אַבֵּל מֵאֵן דִּיאִיהוּ בְּדוּחָקָא, לֹא אֶסְתַּכֶּל מְדִי. כֵּךְ פֿלֶב, בְּגִין דִּהָוָה בְּדוּחָקָא לֹא אֶסְתַּכֶּל מְדִי, וְאֶתָּא
לְצִלָּאָה עַל קִבְרֵי אַבְהָן, לְאַשְׁתַּזְבָּא מְעִיטָא דָּא. [=אמר רבי יצחק, משה הסתכל וידע שלא יצליחו בדרכיהם, ואז
התפלל על יהושע. ואז פֿלֶב היה בְּדָחֵק, ואמר מה אעשה? הרי יהושע הולך בסיוע עליון של משה וכו', מה עשה פֿלֶב,
נשט מהם והלך לקברי האבות, והתפלל שם תפלתו. – אמר רבי יהודה, דרך אחר לקח, ועקם שבילים והגיע על קברי
האבות, והסתכן בעצמו, שהרי כתוב וְשָׁם אַחִימֶן שִׁשִּׁי וְתַלְמִי יְלִידֵי הָעֵנָק. אבל מי שהוא בְּדָחֵק, אינו מסתכל על שום
דבר. כֵּךְ פֿלֶב, משום שהיה בְּדָחֵק לא הסתכל על דבר, ובא להתפלל על קברי האבות להנצל מצעה זו].

קומט צוריק צו משה רבינו'ן און ער איז געגאנגען פון משה רבינו'ן, נאָר דאָס שטיקל צייט וואָס ער איז דאָרטן געוועזן מיט די מרגלים און ער האָט געזען ס'איז נישט גוט, האָט ער מורא געהאַט ער זאָל נישט געכאַפט ווערן. האָט ער געהאַט "מסירת נפש" און ער האָט זיך איינגעשטעלט דאָס לעבן און ער איז געגאנגען אויף חבורן, מיט בכיות און מיט תפלות אַז אבותיו זאָלן פאַר אים מתפלל זיין, 'כולי האי ואולי' ער זאָל ניצול ווערן. ווייל אפילו אין 'תחילת' מ'ווייסט ס'איז נישט גוט, קאָן מען געכאַפט ווערן [שפעטער].

זעט מען ווי ווייט דאָס ענין איז. ווי ווייט מ'דאַרף האָבן רַחֲמֵי שָׁמַיִם. ווי ווייט מ'דאַרף האָבן רַחֲמֵי שָׁמַיִם ווען מ'איז אין אַ 'סביבה' חלילה וואָס ס'טויג נישט, אַז מ'זאָל נישט נלכד ווערן חלילה אין די אַלע זאַכן וואָס ס'וועט ווערן דערפון שפעטער.

סב

אַבער דאָך, זיי זענען 'דאָך' געווען צדיקים וקדושים, מ'זאָל פאַרשטיין דאָס ענין, איז דאָך ווייטער שווער.

סג

הקדמות לביאור קושיא ב

"דור המדבר" הוצרכו בכל אופן להשאר במדבר

גם בלי חטא המרגלים

נאָר דער אמת איז, לעולם דער רמ"ע מפאנו זאָגט דאָך אַז דאָס דור [המדבר] האָט נישט געדאַרפט גיין קיין ארץ ישראל, ס'איז געווען אַנדערע טעמים [על שלא ילכו לשם, אף בזולת חטא המרגלים].

אין עשרה מאמרות (חיקור דין ב, ח) זאָגט [עס] דער רמ"ע מפאנו^כ, לויט זייער בחינה וואָס זיי זענען געשטאַנען ביים מעמד הנבחר איז דעמאָלטס נישט געווען די צייט אַז דעס דור זאָל קומען קיין ארץ ישראל, אַזוי זאָגט דער רמ"ע מפאנו.

סד

כ'האָב געזען דער אמרי נועם^כ ברענגט עס פון ספרים אַנדערע, כ'ווייס נישט פון וואו, - 'דאָס' שטייט דאָך אין מדרש^כ אַז "משה רבינו" האָט געמוזט בלייבן אין די מַדְבָּר כדי דאָס "דור המדבר" זאָל אויפשטיין תחיית המתים, אַז נישט

^כ והובא בילקוט ראובני (בפרשתן, ד"ה ופגריכם אתם) וז"ל: וידוע מגדולתו של דור המדבר שהיו דור דעה וראו השכינה ואמרו זה קלי ואִנְהוּ, ועל כן אמר רבי עקיבא (סנהדרין קח.) אין להם חלק לעולם הבא, רוצה לומר לא היה להם צורך לחלק עולם הבא כי ראו השכינה [בעולם הזה, רמ"ע]. ואולם מה שלא נשא הארץ אותם, רוצה לומר כשהיה להם כל כך גדולה למה לא באו לארץ ישראל, והשיב דומה למאי דאמרי רבנן באלהיו דלא יכלו עלמא למסבליה, כששם שפרחה נשמתן של ישראל בסיני. פירוש הענין כך הוא, בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך פרחתה נשמתן, כי לא היו יכולים לסבלם בנשמתן שהיה להם באותה שעה, כי היה מלא זוהמא מחטא אדם הראשון, אבל אחר כך כשפרחה נשמתן ניתן להם רוח מלמעלה, וכשעשו העגל בא להם הזוהמא כמו בראשונה, וההיא נשמה היה לאור מקיף וכו', ועל ידי זה לא נכנסו לארץ ישראל.

^כ באמרי נועם (להרה"ק רבי אליעזר מדזשיקוב, בפרשתן ד"ה סלח נא) וז"ל, איתא בספרים מה שהדור דעה מתו במדבר, היה בכדי שיקימו מתים של חוץ לארץ לעתיד לבוא לעת התחיה.

^כ במדרש רבה (במדבר יט, יג), ובתנחומא (ואתחנן ו), ובזוהר (ח"א קיג:).

העטן זיי נישט גיווען אויפגעשטאַנען, - נאָר דער אמרי נועם ברענגט 'איתא בספרים', איך האָב עס נישט געזען אין קיין שום ספר, אָבער ער ברענגט איתא בספרים, אַז ווען נישט דאָס "דור המדבר" ליגט דאָרטן, העטן די "מתי חוץ לאָרץ" נישט גיווען אויפגעשטאַנען תחיית המתים, און ווייל דאָס "דור המדבר" איז געבליבן אין חוץ לארץ, דורך זיי וועלן אויפשטיין די "מתי חוץ לאָרץ" ביי תחיית המתים.

יהיה איך שיהיה זעט מען דאָך [מדברי הרמ"ע ודברי האמרי נועם] אַז ס'איז געווען טעמים [פאָרוואָס] זיי האָבן געמוזט בלייבן דאָ [בחוץ לארץ], דאָס האָט 'אַמאָל' [=בכל אופן] געברויכט צו זיין [אף בלא חטא המרגלים].

סה

ענין שאול המלך שלא הרג את אנג

כי ראה ברוה"ק ההכרח שישאר אנג כדי שישתלשל הנם פורים ויתגלה המגילה, אלא שלא היה לו להביט על זה רק לעשות כדברי הנביא מפי ה', ומן השמים היו מסבבין ברגע האחרון שישאר אנג חי באיזה אופן אחר

כ'האָב שוין אַסאָך מאָל דאָס מסביר געווען [בחינת החטאים שבצדיקים הגדולים]^{כח}.

מ'זעט למשל, מ'געפינט למשל דאָרט ביי שאול המלך, איז געווען דער חטא דאָרטן וואָס ער האָט איבערגעלאָזט אַגג'ן, איז דאָך געבליבן המן, זאָגט דאָך די גמרא (מגילה יב:). ווען נישט העט נישט געווען גיווען המן, ווען ער הרג'עט אַגג העט נישט געווען המן, העט נישט געווען די מגילה.

און דער אמת, די מגילה האָט מען געגעבן נאָך אויפן באָרג סיני האָט מען געגעבן די מגילה, אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה זאָגט דער ירושלמי (מגילה א, ה). און הדר וקבלוה בימי אחשורוש (שבת פח:), ס'איז נאָכאַמאָל געווען מתן תורה. [ואיך היה מתקיים כל זה אם היה הורג את אנג].

נאָר דאָס ענין האָט געברויכט צו זיין [שאַנג לא יִהְיֶה, ויצא ממנו המן וישתלשל כל הנס פורים], דאָס איז אַ זאָך וואָס ס'איז נישט געווען מעגליך [אַנדערש], דאָס האָט נישט געקענט זיין, דעם העט סיי ווי סיי גיווען געווען [שהיה נשאר אנג].

און עקסטערדעם איז דאָך אַ כלל, ס'שטייט (בשלח יז, טז) מִלְחָמָה לֵה' בַּעֲמָלֶק מִדֹּר דֹּר [ופירשו במכילתא מדורו של משה עד דורו של משיח], ביז דורו של משיח וועט נישט זיין מחיית עמלק 'בשלימות', און ווען ער [שאול המלך] מעקט עס אויס דעמאָלט [לגמרי], ווען ער הרג'עט אַגג'ן העט געווען דער מחיית עמלק 'בשלימות', העט שוין גיווען געמוזט זיין דער עולם התיקון, און דעמאָלטס איז נאָכנישט געווען [הזמן לזה].

איך וויל נישט היצט מאריך זיין אין דעם, כ'האָב שוין דאָס אַמאָל מסביר געווען, [און] געטייטשט מיט דעם (בס"ג זכור תשי"ג) כמה מאמרי חכמינו ז"ל און די פסוקים (בשמואל א' פרק טו), אַז דאָס האָט אַזוי געברויכט צו זיין, נישט בחנם האָט זיך שאול המלך טועה געוועזן.

^{כח} בדרשת הו"ר תשי"א, ובס"ג יתרו וזכור תשי"ג, ועוד. ועי' ס"ג ואתחנן תשכ"ב.

נָאָר וּוּאָס'זשע דען, אפילו אַ זאָך וואָס ס'ברויך צו זיין, איז מען מחוייב צו טאָן וואָס דער בורא כל עולמים הייסט !
דער בורא כל עולמים האָט פֿאַר דאָס, ער גיט זיך אַן עצה [אַז דעס וואָס ברויך צו זיין וועט סוף כל סוף זיין באיזה אופן], אָבער אַז מ'טוט וואָס דער בורא כל עולמים הייסט, איז עפעס אַ תיקון.
און ווען שאול המלך טוט [גיווען] 'זיינס' בשלימות, העט דאָך געווען גיווען עפעס אַ גרעסערער תיקון. אָבער אין דער ענדע העט עס נישט גיווען געקאָנט דורכגעפירט ווערן, אָגג העט גיווען געמוזט בלייבן, ס'זאָל נישט זיין קיין מחיית עמלק בשלימות 'דעמאלטס'.

סו

ענין נסיון העקידה

שהיה גם כן על דרך זה, כי אברהם אבינו ידע שיצחק ישאר בחיים כמו שהובטח כי בִּיצְחָק יִקְרָא לָהּ זֶרַע, ועכ"ז עמד בנסיון ועשה את שלו על מנת לשוחטו כדי לקיים ציווי ה', אלא שלבסוף מנעוהו מן השמים כדי לקיים ההבטחה

און אַזוי ווי אברהם אבינו מיט דער עקידה.

ער האָט גאַנץ גוט געזען אַז בִּיצְחָק יִקְרָא לָהּ זֶרַע (וירא כא, יב), מ'האָט אים אַזוי 'געזאָגט' [מפי הקב"ה], און ער האָט 'געזען' [אַליין ברוה"ק את כל] דורות העתידים ביז דורו של משיח, און ער האָט געזען די דורות וואָס דאַרפן אַרויסצוקומען פון יצחק אבינו, ער האָט געוואוסט זיכער [שישאר יצחק בחיים].
דער שטן האָט דאָך אים אַזוי געזאָגט [וְאַלִּי דָבָר יִגָּב, כך שמעתי מאחורי הפרגוד] הִשָּׁה לְעֵלָּה וְאִין יִצְחָק לְעוֹלָה, [אמר לו אברהם, כך עונשו של בדאי] אפילו כשאומר "אמת" אין מאמינים לו (סנהדרין פט:), איך וויל נישט דאָ מאַרן זיין לאַנגכ״ס.

נָאָר וּוּאָס דען, 'דאָס' איז געווען דער "נסיון" פון אברהם אבינו.

ער האָט אָבער געוואוסט, אַז כאַטשיג ער 'זעט' אַלעס אַז ס'איז נישט אַזוי דער 'אמת', נאָר [אָבער דאָך], אַז דער בורא כל עולמים האָט אים געהייסן, טאָר מען נישט מִתְחַפֵּם זיין, מוז מען אַזוי טאָן !

און חלילה ווען אברהם אבינו העט דעמאלטס געווען גיווען נאָכגעגאַנגען נאָך דעם, ווייל ער זעט דעם אמת אַז יצחק אבינו וועט בלייבן, ער העט נישט גיווען געפאָלגט, העט נישט געווען גיווען דורכגעפירט געוואָרן דער נסיון פון דער עקידה, וויאָזוי העט מען גיווען אויסגעזען ?

מיט דעם כח, מיט דעם זכות [העקידה], האַלט מען זיך דאָך אויף.

איבערדעם אַז ער האָט עס אָבער דורכגעפירט [לקיים מצדו את הציווי] עַד גְּמִירָא, און דער שפיץ [=הסוף] איז געווען [שנשאר יצחק בחיים], צום שפיץ האָט דער בורא כל עולמים [אים מונע געווען, כדכתיב וַיִּקְרָא אֵלָיו מֶלֶאךָ ה' מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֶל תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱרָר], ס'איז דאָך געווען, האָט דער בורא כל עולמים הרבה דרכים [למקום] אַז יצחק אבינו איז געבליבן, און ער [אברהם] האָט 'זיינס' דורכגעפירט [שעמד בנסיון וקיים מה שנצטווה].

כ" עיין ס"ג זכור תשי"ג (לשון קדשו אות כט).

סז

אָזוי איז דאָס אַלעס [בכל החטאים של אנשים הגדולים, שהיה בדרך נסיון הנזכר, שראו 'בעיניהם' נגד הציווי ולא כולם עמדו בנסיון].

סח

ביאור קושיא ב

ענין טעות המרגלים

דער אמת, לעולם זעט אויס אָזוי, די מרגלים זענען געווען גרויסע מענטשן, זיי האָבן געזען אַז דעם דור דאָרף נישט גיין קיין ארץ ישראל (כדלעיל אות סג), און ס'איז טאָקע 'אמת' געווען, אָזוי ווי זיי [הרמ"ע והאמרי נועם] זאָגן דאָך אַנדערע טעמים [זולת חטא המרגלים], הן וועגן די תחיית המתים פון די אַלע דורות נאָכ'ן גלות [כדאיתא באמרי נועם, והן בשביל עוד טעמים].

הגם ס'שטייט אַז 'דאָס' האָט גורם געווען [כל הגלות, ואם לא היו גולים לא היו המתים בחוץ לארץ רק בארץ ישראל, ולא היו צריכים דור המדבר להשאר שם לצורך מתי חוץ לארץ] ס'איז אַלעס [גורם], הא ווא גרמו.

[ועכ"פ זה היה צריך להיות כן, שהם שישארו לבסוף במדבר]. נאָר וואָס דען, דער פֿגם איז געווען [שנמשכו אחר 'האמת' שראו ברוה"ק מה שיהיה הסוף, ולא עמדו בנסיון לעשות הציווי בלא התחכמות].

סט

אָזוי ווי מ'טרעפט אַסאָך אַזעלעכע זאָכן [שנעשה פגם על ידי שלא עשו כפי הציווי באותו הזמן, אף שהיה זה לפי מה שראו ברוה"ק האמת שיהיה לאחר כך].

[וכמו שמצינו] (סנהדרין קז., וזהו ח"א רכט.) ראויה היה בַּת שֶׁבַע לדוד אלא שְׁאָכְלָה פִּגְּהָל [=קודם זמנה]. ער האָט עס געטאָן ווייל ער האָט געזען אַז ס'איז [ראויה לו]. און אָזוי ביי שלמה המלך [מה שלקח] די נשים נכריות, שטייט^{לא} ער האָט געוואָלט ברענגען דעם עולם התיקון [על ידי זה], נאָר ווייל ס'איז געווען 'פֿאַר דער צייט', איז עס געווען אַ שטיקל פגם.

ע

ביי די מַרְגְּלִים איז עס געווען אויף אַן אַרגערן אופן זיך אויסגעלאָזט, זיי האָבן דאָך געטוהן קעגן "משה רבינו", זיי האָבן געמעגט 'זען' [שאין להם לבוא לארץ, אבל לא היו רשאים לילך נגד "משה רבינו" אַבִּי הנביאים ומקור התורה].

וואָרן ווען זיי פֿאַלגן 'דאָך' [=נגד מה שראו], 'דאָס' [שישארו במדבר] העט אַמאָל גיווען געווען, דאָס דור המדבר העט גיווען געבליבן אין די מדבר, ס'העט

^ל פֿגה, פירושו פֿאַגָה שלא בישלה. והוא משל למי שאוכל התאנה בעודה פגה, ואינו ממתין עד שעת ביכורה ובישולה.

^{לא} וזה לשון רבינו בס"ג אחרון של פסח תשכ"א (ס"ג אחרון של פסח תשכ"א, לשון קדשו אות עד). ס'שטייט אין לבנת הספיר (פרשת חיי), שלמה המלך האָט גענומען די אַלע נשים נכריות ווייל ער האָט געוואָלט ברענגען די גאולה, ער האָט געוואָלט מכניע זיין אַלע אומות, אַלע כוחות הטומאה, איבערדעם האָט ער די אַלע גענומען, אָזוי אַרומער [להכניע אותם]. ס'איז אָבער נאָכנישט געווען דער זמן, איז עס נישט געלונגען, און ווייל ס'איז נישט געלונגען איז געוואָרן דערפון אַ פֿגם.

גיווען געווען [דורך] אן אנדערער דרך, נאָר וואָס דען, אָבער ווען זיי קומען
בְּתַמִּימוֹת וּבְאַמָּת, משה רבינו האָט זיי געשיקט און זיי קומען מיטן אמת, העט עס
נישט גיווען געווען אויף אַזאַן אופן, העט נישט געווען קיין פֿגם, און זיי העטן
געווען געבליבן [זכאי ובחיים].

עא

דער סוף איז דאָך ווי די גמרא זאָגט (סנהדרין קי:) [אחרים באים בזכות, הם עצמן לא
כל שכן], אונז לעב מיר אַלע אין זכות פון דור המדבר, [וכמבואר בכתוב] [ירמי' ב, ב]
זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבַת כְּלוּלְתֶּיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בְּמִדְבָּר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה, דאָס
איז דאָך דאָס דור המדבר, דער בורא עולם [זאָגט], די גאַנצע גאולה וועט מען
ברענגען מיט זייער כח. – ווי די גמרא זאָגט דאָך פון דאַנעט [מפסוק זְכַרְתִּי לָךְ וגו']
אַז זיי קומען [יא] לעולם הבא^ל.

דער רמ"ע מפאנו זאָגט (עיין הערה כה), אפילו רבי עקיבא (בסנהדרין שם) וואָס ער
זאָגט דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, מיינט ער אויך 'דאָס' [על דרך המעלה],
זיי זענען געווען אַזוי גרויס, זיי האָבן שוין געהאַט, זייער "עולם הבא" איז שוין
געווען אויף דעם "עולם הזה", [שראו השכינה בעולם הזה, און] זיי האָבן געזאָגט זי
קְלִי וְאַנְוָהוּ, זיי זענען נאָך געווען העכער גאָר פון בחינת עולם הבא^ל.

לעולם איז אַזוי, דאָס דור המדבר העט גיווען [סיי ווי] געבליבן אין די מדבר,
דאָס העט גיווען געווען. נאָר ווען נישט די מרגלים, ווען זיי טוען נישט אַזוי [קעגן
משה רבינו], און זיי קומען באמת ובתמימות צו משה רבינו, העטן זיי גיווען
געבליבן, העט עס גיווען געווען [מה שנשארו במדבר] אויף אַ 'העכערן' אופן, אויף
אַ 'שענערן' אופן.

איבערדעם איז געווען דער פגם, ווייל זיי האָבן אָבער נמשך געוואָרן נאָך
דעם וואָס זיי האָבן 'געזען' אַז דאָס דור המדבר דאַרף נישט גיין קיין ארץ ישראל,
האָט זיי דאָס אַריינגעפירט, האָט זיי דאָס פאַרפירט [אַז] אַזוי מוז זיין, [וכל טעותם
היה רק] ווייל זיי האָבן געזען דעם 'אמת' [שהוצרכו להשאר שם].

עב

ביאור קושיא ח

[ובזה מיושב גם כן קושיית הרמב"ן "מה" היה חטאם של המרגלים, והלא כל מה שסיפרו
היה 'האמת' כן, אבל לדרכינו זה גופא היה החטא מה שנמשכו כל כך אחר הדברים של 'אמת' מה
שראו ברוה"ק, אף באופן שהיה נגד כוונת וציווי משה רבינו ע"ה. והיה להם לידע כי עליהם מוטל
רק למלא רצון הקב"ה ושליחת משה רבינו, והאמת יתקיים ממילא ע"י הרבה דרכים למקום, וכמו
שהיה אצל אברהם אבינו בנסיון העקידה].

^ל במשנה ובגמרא (סנהדרין קח: קי:) תנו רבנן, דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר (שלח יד, לה)
בְּמִדְבָּר הַזֶּה יִתְּמוּ וְיָשָׁם יִתְּמוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְיָשָׁם יִתְּמוּ בְּעוֹלָם הַבָּא וכו', דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר
אומר, באין הן לעולם הבא וכו'. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, שבקה רבי עקיבא לחסידותיה
[פרש"י שרגיל לזכות את ישראל והשתא מחייב להו], שנאמר (ירמי' ב, ב) הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם לֵאמֹר, כֹּה
אָמַר ה' זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבַת כְּלוּלְתֶּיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בְּמִדְבָּר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה". ומה אחרים באים
בזכותם, הם עצמן [אנשי דור המדבר] לא כל שכן [שיבואו לחיי העולם הבא].

^ל ועיין בס"ג בשלח תשכ"ז, דרוש ארוך אודות גדולת מעלתם של דור המדבר, ובסברת ר"ע שאמר דאין
להם חלק לעוה"ב.

עג

ענין טעות של קרח

דאָס איז די זעלבע זאך איז ביי קרח'ן אויכעט אַזוי געווען.
 ער איז בלויז [געגאנגען מיט] רוח הקודש, ראה שלשלת גדולה (רש"י קרח טז, ז).
 ווי דער אר"י הקדוש זאגט (ספר הליקוטים, יחזקאל) ער האָט געזען וואָס ס'וועט
 זיין לעתיד [שהלויים יהיו כהנים].

ער איז דאָך געווען בתכלית הקדושה.
 על כל פנים ער האָט אָבער 'דאָך' חולק געווען אויף משה רבינו'ן, [והביאור
 איך טעה בזה, הוא גם כן יען] ס'האָט אים טאָקע 'דאָס' אַריינגעפירט [כי מה שראה
 ברוה"ק היה נראה כסתירה לדברי משה רבינו].
 נישט חלילה, נישט קיין 'גשמיות' [הטעה אותו], דאָס איז אַלעס 'מלובש' [אין]
 דאָס וואָס זיי זאָגן, דאָס איז אַלץ אַ 'בחינה', אַזוי ווי מ'שטעלט אַריין די בחינה
 פון שלמה המלך מיט די נשים, דאָס איז אַלעס 'הויכע ענינים' די אַלע זאכן, נאָר
 מ'שטעלט עס אַריין [מלובשים בפשטות הכתובים שנראין כעין נגיעות 'גשמיים'].

עד

סיום ביאור קושיא ב [וקושיא ח]

איבערדעם טאָקע די אַלע חטאים [של הצדיקים הנזכרים בפסוקים] איז נישט
 געווען קיין 'גשמיות', דאָס איז געווען אַן אופן 'רוחני' איז געווען זייערע
 טעותים, ס'איז אַלעס געווען אַן אופן רוחני.
 אָבער דאָך זיי זענען נמשך געוואָרן [אחר האמת מה שראו ברוה"ק, וזה היה סיבת
 טעותם].

דאָס איז דער כח פונעם יצר הרע דער ס"מ איז דאָך אַרויסגעקומען, ביי אַזא
 מין [מדריגה של צדיק אמת] כאַפט ער אַריין אויף אַזא אופן [שהוא ברוחני], אָבער
 'געשטאַמט' האָט עס, ווייל זענען נמשך געוואָרן נאָכ'ן 'אמת' [ונכשלו על ידי היצר
 טוב, כביאור הארוך דלעיל], און דער 'אמת' איז 'טאָקע' אַזוי, נאָר וואָס זשע דען
 ס'איז אָבער דאָ 'נאָך' גבוה מעל גבוה [במקום שאף הם לא יכלו להשיג ברוח קדשם],
 מ'דאַרף אָבער פאַלגן דעם "בורא עולם" און פאַלגן "משה רבינו"ן" אפילו וואו
 מ'זעט נישט [ישוב הסתירה מן הציווי אל ראיית הרוח הקודש, אפילו] וואו מ'פאַרשטייט
 נישט, אפילו ווען מ'זעט [ברוה"ק] אַז דער אמת איז פאַרקערט [מן הציווי].

וואָרן דער אמת 'טוט זיך', ס'איז ממילא [נעשה לבסוף כרצון הבורא], דער בורא
 כל עולמים האָט הַרְבֵּה דְרָכִים, נאָר אָבער פון 'זיי' [מן המרגלים] האָט מען
 געברויכט דעם 'נסיון' זיי זאָלן קומען און זיי זאָלן זאָגן [למשה רבינו באמת
 ובתמימות], און זיי זאָלן נישט קוקן אויף דעם [מה שיודעים שישארו במדבר]. האָט מען
 געברויכט זיי זאָלן עומד זיין אין 'דעם' נסיון.

איבערדעם האָט מען געשיקט [לעולם אנשים צדיקים, כדכתיב] כָּלֵם אַנְשֵׁים רָאשֵׁי
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַל פִּי ה'. [דבאמת היו צדיקים גמורים עד שהשי"ת העיד עליהם כי "ראויים הם",
 ולא היה כוונתם כלל לעבירה, רק טעו מחמת שראו ברוח הקודש שכך צריך להיות שישארו
 במדבר].

עה

ביאור קושיא א - אופן א

כיון ששלח אותם "משה", הוי כעין מצוה 'דרכנן' שמברכין "וצונו" עבור מצות 'לא תסור', ושפיר נקרא על פי ה' איבערדעם איז רעכט [מה שנאמר שְׁלַח לָךְ לדעתך, אני איני מְצִינָה אותך, אם תרצה שלח], דער בורא כל עולמים האָט דאָס נישט געוואָלט זאָגן. לכאורה דאָס וואָס ס'שטייט על פי ה', קאָן מען לכאורה פאַרענטפערן פשוט. וואָרן דער כלל איז דאָך [שמברכים אָשר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו 'וצונו' גם על מצות דרכנן, ועל זה אמרו] "היכן צִוְּנוּ - מלא תסור" זאָגט די גמרא (שבת כג.), ס'שטייט נישט אין ערגעץ [מפורש בכתוב], אָבער אַז 'די חכמים' האָבן געהייסן זאָגט מען 'וצונו'. איבערדעם אַז ס'איז געווען וַיִּשְׁלַח אֹתָם "משה", איז עס שוין געווען עַל פִּי ה', [על דרך שאמרו] היכן צִוְּנוּ מלא תסור, אפילו ס'איז געווען שְׁלַח לָךְ לדעתך.

עו

ביאור קושיא א - אופן ב

כיון ששלח אותם "משה", היה בבחינת תורה "שבעל פה" (ולעולם הוא במדריגת 'דאורייתא'), ושפיר נקרא "על פי" ה' מ'קען נאָך מער זאָגן. וואָרן כל מה שתלמיד ותיק עתיד לְחַדֵּשׁ ליגט דאָך אין תורה שבעל פה, דער בורא כל עולמים האָט דאָך דאָס געגעבן מסיני כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש (ירושלמי פאה פ"א ה"ו), און מי לנו גדול [ממשה], וואָס "משה רבינו" האָט געזאָגט איז דאָך דאָס אַלעס פון "תורה שבעל פה". [און] די גמרא זאָגט (גיטין ס:) לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה "שבעל פה", שנאמר (תשא לד, כז) כִּי "עַל פִּי" הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית. איבערדעם דאָס איז דער פשט געווען, וַיִּשְׁלַח אֹתָם "משה", איז געווען "עַל פִּי" ה', [על דרך שנאמר שם פִּי] "עַל פִּי" הַדְּבָרִים, דאָס איז תורה "שבעל פה". אפילו מה שתלמיד [ותיק עתיד לחדש, וכ"ש מה שחידש משה רבינו]. דער בורא כל עולמים איז געווען [שאמר אני] איני מְצִינָה אותך, וואָרן ווען ס'שטייט אַרויס שְׁלַח לָךְ אָנְשִׁים [רוצה לומר אם היה מְצִינָה להדיא בדרך ציווי] איז דאָך עס פון "תורה שבכתב", אַז מ'האָט געהייסן שיקן, איבערדעם האָט ער אים געזאָגט [שְׁלַח] "לָךְ" [ופירש"י] לדעתך, מ'זאָל עס מוציא זיין פון "תורה שבכתב", ס'איז נישט קיין 'ציווי', נאָר וואָס דען ס'ליגט אין "תורה שבעל פה", דאָס האָט ער [משה] געקלערט, דאָס האָט דאָך אַן אַנדערן כח, דאָס האָט אַ כח פון "תורה שבעל פה", איבערדעם זאָגט מען שְׁלַח "לָךְ" אָנְשִׁים [לדעתך]. [ולקמן (סוף אות פז) יתבאר עוד, שהיה צריך להיות תורה שבעל פה דייקא, כדי שיהיה רק הוראת שעה שאין למדין הימנו, ולא ילמד מזה יהושע לשלוח עוד אנשים זולת כָּלָב ופינחס].

עז

ביאור קושיא ד

נאָר דאָס האָט זיך אַזוי געפֿירט [דמה שנשארו במדבר, נסתבב למעשה ע"י שילוח המרגלים]. ווייל דער אמת, זיי דאָס דור המדבר האָט געברויכט צו בלייבן, לויט ווי דער אמרי נועם ברענגט אַז די שפעטערע, - אַלע 'מִתִּי חוץ לארץ' זענען דאָך 'רוב הדורות' זענען [מתן] בחוץ לארץ - [וכולם] זיי זאָלן קאָנען אויפשטיין, זיי וועלן אויפשטיין תחיית המתים נאָר דורכן [דור שנשארו אין] מדבר.

עח

מה שאמר "חיהם" שאני נותן להם מקום לטעות למען לא יירשוה, הכוונה שעי"ז יסתבב שדור המדבר ישארו שם במדבר, ועי"ז יקומו "לתחייה" כל המתים שבחוץ לארץ

דאס קאָן זיין דער פשט, טאַקע דאָס מיינט רש"י, "חיהם" דאָס איז זייער חיות, שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען "לא יירשוה", ווייל דורכדעם [שישארו שם במדבר] וועט זיין תחיית המתים [לרוב הדורות], דורכדעם וועט זיין "חיהם", דורכדעם וואָס ס'וועט זיין "למען לא יירשוה", זיי וועלן בלייבן בחוץ לארץ, דאָס איז "חיהם", דורכדעם וועלן אַלע דורות אויפשטיין תחיית המתים לעתיד, איבערדעם האָט דאָס רש"י הקדוש מרמז געווען, אַז דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט "חיהם" שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה.

עט

ביאור קושיא ג

[ונמצא דמה שאמר הקב"ה חיהם שאני נותן להם מקום לטעות למען לא יירשוה, לא היה בדרך כעס ועונש, רק היה ריצוי והסבר על מה שצריך להסתבב כן, כדי שדור המדבר ישארו שם במדבר ועי"ז יקומו כל מתי חוץ לארץ לתחייה לעתיד לבא].

פ

ביאור קושיא ז

הפסוק וַנִּתְּתִי אֶת לְבִי לְדְרוֹשׁ וְלִתְּוֹר בְּחֻמָּה, מורה שזיהרו ממה שאירע אצל וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, שלא לעבור על הציווי וְלֹא תִתְּוֹרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם, ע"י היפוך פשטי התורה

על כל פנים היוצא לנו מזה, איבערדעם איז דאָס אַלעס נכלל, דאָס איז בחינת וְלֹא תִתְּוֹרוּ בַּחֲכָמָה [אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם שְׁלֹא כְּדֹרֶךְ הָאִמֶּת], אַז מ'טאַר גאַרנישט גיין מיט חכמה [עצמיית], "חכמה" ווערט דאָךְ אָנגערופֿן "תורה שבעל פה", אַנִּי חֲכָמָה שְׁכַנְתִּי עִרְמָה, און טאַקע אין דער בחינה דאַרף מען זיך נישט טועה זיין, ווייל זיי [המרגלים] זענען נמשך געווען [אל טעותם ווייל] זיי האָבן אַזוי 'געזען' [ברוה"ק שצריכין לישאר במדבר, וממילא] האָבן זיי אַזוי געלערנט 'פֿשְׁטִים' [בדברי משה, אָבער] דאָס איז נישט קיין פֿשְׁטִים [נכונים], די פֿשְׁטִים זענען נישט אמיתיים געווען, ס'איז [בבחינת] שלא קיימו הכתוב וַנִּתְּתִי אֶת לְבִי לִתְּוֹר בְּחֻמָּה.

וזה נרמז גם בלשון לתור 'בחכמה', דהיינו לתור בארץ כנען, שהוא ארץ ישראל דאורייה 'מחכים'

איבערדעם זאָגט ער [בהמדרש שבקושיא ז] האָט שלמה המלך געזאָגט וַנִּתְּתִי אֶת לְבִי לְדְרוֹשׁ וְלִתְּוֹר בְּחֻמָּה, [ומפרש במדרש] כמה דאת אמר "וַיִּתְּרוּ" אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, אַוִּירָא דְאַרְץ יִשְׂרָאֵל 'מַחְכִּים' (ב"ב קנח:), העט גיווען געברויכט צו זיין "וַיִּתְּרוּ" [בַּחֲכָמָה על דרך הנכון], זיי זאָלן זיך נישט טועה זיין, מ'זאָל זיך נישט אויסגלייטשן טאַקע אין דער בחינה [של התור 'בַּחֲכָמָה'].

ועוד נרמז זה בלשון לתור 'בַּחֲכָמָה',

שהיה מונח בזה 'חכמה נפלאה' בענין הנסיון שלא לסור מציווי ה' אפילו כשרואין ברוה"ק באופן אחר

און טאַקע אין דער 'חכמה' וואָס מ'האָט זיי דאָ געשיקט [לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ] איז געווען געלעגן אַ חֲכָמָה נִפְלְאָה, אַז הָגַם מ'זעט דעם אמת [באופן אחר מהבנת הציווי] דאַרף מען טאָן [בתמימות] דעם רצון הבורא ברוך הוא און וואָס משה רבינו האָט געזאָגט, מ'זאָל זיך נישט רירן פון וואָס משה רבינו האָט אָנגעזאָגט.

פא

ובכל זה יבואר הציווי למשה בשאלת רכוש מצרים, וכן בהגבלת ההר לפני מתן תורה, כי אף שידעו שצריך לעשות כן, הוצרך 'משה' להזהירם על זה, כדי שיעשו זאת רק עבור ציווי משה מפי הקב"ה, ולא עבור מה שרואין האמת כן [וכן מצינו ברכוש מצרים], אפילו [אז] די 'שבועה' האט געזאגט [לאברהם אבינו 'בברית' בין הבתרים, ואחרי כן יצאו ברכש גדול (בראשית טו, יד)].

[וכן בהגבלת ההר במתן תורה, אפילו] אז דער 'גבול' האט געזאגט [השמואל לך עלות בקר] (עי' רש"י יתרו יט, יב), פונדעסטוועגן האט מען געמוזט האבן משה רבינו.

[ולכן אמר לו הקב"ה ברכוש מצרים, דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו, בבקשה 'ממך'] הזהירים על כך (רש"י בא יא, ב. מהגמרא ברכות ט.), [כדי] מ'זאל זיך נישט טועה זיין אז מ'טוט פארדעם [מאיזה טעם והתחכמות שמבינים בעצמם, נאך] מ'זאל וויסן אז נאך ווייל משה רבינו האט געזאגט, נישט פאר אן אנדערן טעם.

[וכן בהגבלת ההר נאמר (יתרו יט, כא-כה) ויאמר ה' אל משה ר' העיד בעם פן יהרסו אל ה' לראות וגו'. ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם לעלות אל הר סיני כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ה' וקדשתו. ויאמר אליו ה' לך ר' וגו'. וי'רד משה אל העם ויאמר אליהם. ולפי האמור יוכן ענין הויכוח, כי משה רבינו שאל מתחלה למה צריך להעיד בעם, והרי הגבול בעצמו עומד ומזהיר שלא לעלות בהר, ועל זה אמר לו הקב"ה כי רצוני שההגבלה תהיה דייקא מצד ציווי שלך בשמי].

פב

ביאור הפסוק ויהם כלב את העם "אל משה"

זה היה ויכוח כלב נגד דברי המרגלים, שצריך לשמוע "אל משה", אף שאין מבינין זאת לפי האמת שרואין ברוה"ק איבערדעם [נאמר] 'ויהם' כלב את העם "אל משה", [ווייל] מיט 'דעם' האט ער זיי 'געשטילט', נישט מיט קיין התחכמות, אפילו ער האט נישט געקאנט איבערווייזן [בדרך השכל], נאך ער האט געזאגט אל משה, אז משה רבינו זאגט אזוי איז טאקע ע'לה נע'לה וירשנו, [וכפירש"י] אז משה רבינו זאגט [עשו] סולמות בשמים ברויך מען אויך פאלגן, אפילו [ס'איז] א זאך וואס מ'פארשטייט נישט מיטן שכל. [דאס] איז געווען 'ויהם' כלב את העם, זאגט ער ויהם כלב את העם און ער זאגט נישט וואס?

נאך "אל משה", 'דאס' איז טאקע געוועזן דער טעם, דאס איז געווען דער גאנצער שורש הדברים, אז מ'זאל וויסן [כפירש"י שאמר] אנו "אין לנו אלא דברי בן עמרם". מ'זאל זיך נישט רירן פון דער "תורה הקדושה"! 'דאס' איז דער דרך האמת, און 'דעם' פירט צום אמת, דאס פירט צום אלעמען.

פג

[קושיא י']

קושית החיד"א בשם המפרשים: למה שלח יהושע מרגלים, אחרי שכבר ראה מה שעלתה בידי המרגלים בימי משה איבערדעם דאס קאן זיין. לכאורה, דער חיד"א^ל ברענגט פון די מפרשים, מ'פלאגט זיך פארוואס יהושע האט געשיקט מרגלים (כלב ופינחס), ער האט דאך

^ל בספרו נחל שורק (הפטרת שלח, ד"ה וישלח) וז"ל: חקרו המפרשים למען דעת, כי אחרי אשר עין בעין ראה מה דאירע למרגלים ואת אשר נגזר על המרגלים, מה ראה עתה יהושע לשלוח מרגלים. והגם כי אלו הם גדולי ישראל, מ"מ מה צורך היה בהם. והם ז"ל תירצו, כי בעון השטים הוצרך לעשות הדבר קצת דרך טבע, וז"ש (יהושע ב, א) וישלח וכו' "מן השטים", מסיבת מה שאירע בשיטים, דין גרמ"א לשלוח מרגלים, עכ"ד וכו'. אמנם אפשר ליישב כי לא היה צורך למרגלים, אך הם הוצרכו להציל לרחב, כי היא נשמה

שוין געזען וואָס מ'האָט 'אָפּגעשניטן', פאַרוואָס האָט ער געברויכט נאָכאַמאָל מרגלים שיקן, ער האָט דאָך שוין געזען אַז מ'האָט געזאָגט נשְׁלַחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ און ס'איז נישט אַזוי גוט 'אויסגעפּאַלן', דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט אני אמרתי שהיא טובה [וכו', חיייהם שאני נותן להם מקום לטעות], מ'האָט געזען ס'טויג נישט, זעט מען דאָך אַז ס'איז נישט קיין מעלה, אַזאַ זאַך וואָס ס'איז אַזוי געשען, מ'איז שוין אַזוי 'אָפּגעבראַטן' געווען, ס'האָט אויפּגעהאַלטן ארבעים שנה, מ'האָט געזען די 'תולדות' און די 'פירות' פון דעם, פאַרוואָס האָט ער געברויכט נאָכאַמאָל שיקן?

ברענגט ער, זיי [המפרשים] זאָגן דאָרט טעמים, ווייל ס'איז געווען "מן הַשָּׁטִים" [בשביל מה שאירע בשטים עם בנות מואב ע"י עצת בלעם, כי מחמת עון זה הוצרך להיות קצת בדרך הטבע], ס'איז אַלעס שווערע טעמים.

דער חיד"א אַליין וויל זאָגן, ווייל זיי האָבן געוואָלט צוציען רָחֵבֶן, זי האָט דאָך געהאָט [נשמת תָּמָר], דער אר"י הקדוש זאָגט זי איז געווען נשמת תָּמָר, זי האָט מען דאָך געדאַרפט מעלה זיין, איבערדעם האָט מען זיי געשיקט. איז אויכעט [שווער, כי] הרבה דרכים למקום [איך להמשיך את נשמת תָּמָר, ולמה בחר בדרך זה אַז] ער האָט געשיקט די צוויי שלוחים.

פד

ביאור קושיא י

פנחס היה בבחינת מלאך ולא היה ממה לחשוש

נאָר פשוט קען אפשר זיין [דשאני הני שני מרגלים פֶּלֶב ופינחס ששלח יהושע], ס'שטייט לעתיד וועט מען שיקן אַ מלאך [ועל ידי זה לא יהיה פגם] (וכדלעיל אות נ), [און אויף] פינחס שטייט דאָך אין מדרש טאַקע די וואָכעדיגע סדרה (במדב"ר טז, א), ס'שטייט (יהושע ב, ד) [וְתִצְפְּנוּ] [לשון יחיד על פֶּלֶב], זאָגט ער אַז פינחס'ן האָט מען נישט געדאַרפט באַהאַלטן, ווייל ער איז געווען אַ מלאך, פינחס האָט געזאָגט ער איז אַ רואה ואינו נראה, ער האָט נישט מורא, ווייל ווען ער וויל איז ער אַ רואה ואינו נראה, אַזוי זאָגט דער מדרש דאָרטן.

זאָגט ער [ווייל] אַ כהן איז אַ מלאך [הכהנים נמשלו למלאכים].

[אַבער] קאָן זיין פשוט אויך, ווייל פינחס זה אליהו.

דער ילקוט ראובני (בראשית עה"כ נעשה אדם) ברענגט דאָך אַז אליהו איז געווען אַ מלאך איידער ער איז געבוירן געוואָרן אויכעט, קודם איז ער געווען [אַ מלאך], און נאָכדעם איז ער אַראָפּגעקומען אַהער אויף דעם עולם און ער האָט משמש געוועזן אַזוי ווי אַ 'צדיק', אַזוי ווי אַ מענטש, און דערנאָך איז ער צוריק געוואָרן אַ מלאך.

על כל פנים פינחס איז געווען טאַקע אַ מלאך, [והיה בבחינת] הַנְּבִי שֶׁלַח מִלֶּאכֵי

וּפְנֵה דֶרֶךְ (דלעיל אות נ).

עליונה נשמת תמר כמ"ש הרב האר"י ז"ל, וצריך שישאנה יהושע וממנה נביאים יוצאים כמו שאמרו רז"ל, ולזה שלח המרגלים גדולי ישראל להצילה, ופֶּלֶב שנתעבר בו ניצוץ יהודה מאז, ילך להציל תמר, ופנחס שקינא בשטים הוא עצמו ילך להציל רחב הזונה, ויכירו כל ישראל שנשמתה גדולה ועפ"י ה' הצילוה, ותנשא ליהושע ולא יהיה לזות שפתים וכו'.

פה

וגם פֶּלֶב שאני, כי כבר היה לו הבטחה מהשי"ת וְלוֹ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ

אין ווידעראום פֶּלֶב, פֶּאָר פֶּלֶב'ן קאָן זיין האָט ער [יהושע] נישט מורא געהאַט, ווייל ער האָט געהאַט אַ 'הבטחה' פונעם בורא כל עולמים, וְלוֹ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ בָּהּ וּלְבָנָיו (דברים א, לו), זאָגט דאָרט צו רש"י אַז ער האָט באַקומען חבֿרון, הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ בָּהּ, און אַזוי שטייט אין פסוק [שעשו כן], מ'האַט אים געגעבן חבֿרון פֶּאָשֶׁר דָּבָר ה', אַזוי שטייט אין יהושע (יד, יג. טו, יג) און אין שופטים (א, כ) אַז מ'האַט אים געגעבן חבֿרון. ער האָט שוין געהאַט אַ הבטחה פון בורא כל עולמים אַז ער וועט אַריינקומען קיין ארץ ישראל און ער וועט באַקומען חבֿרון, אַז ס'איז שוין אַ הבטחה [אין להתיירא עוד].

אַזוי ווי די גמרא זאָגט^{לה} ווען איך זאָל זאָגן שכר מצוה בהאי עלמא 'איכא', איז דאָך עס מגין מ'זאָל נישט טאָן קיין עבירה, אַז מ'זאָל נישט שאַדן האָבן דעם שכר.

איבערהויפט דאָס [אצל הבטחת פֶּלֶב], איז דאָך גאָרנישט געווען דער [כלל פון] שכר מצוה בהאי עלמא 'ליכא', דאָס איז דאָך געווען אַ 'הבטחה' בפרטיות. אַז ס'איז געווען אַ הבטחה בפרטיות אַז ער וועט אַנקומען און אַריבערגיין, ממילא קען ער שוין נישט נתקלקל ווערן אין 'דעם' פרט. איבערדעם האָט מען געקאָנט האָבן אַ הבטחה [להיות מובטח שלא ייכשלו בשליחותם], האָט מען געקענט שיקן פינחס'ן מיט פֶּלֶב'ן.

פו

ביאור קושיא ט

[ומיושב גם דברי המדרש (דלעיל אות נ) דבעולם הזה יען שהיו שלוחי בשר ודם לא נכנסו לארץ, משא"כ לעולם הבא כשישלחו מלאך ופנה הדרך. והקשינו דהלא גם בימי יהושע היו שלוחי בשר ודם. דלפי האמור הרי פינחס נחשב באמת כמלאך ולא כבשר ודם, וְכָלֵב גם כן שאני, שכבר עמד בנסיון זה וכבר הובטח לו מהשי"ת שיכנס לארץ, ואי אפשר שייענשו עבורו שלא ליכנס לארץ].

פז

ביאור קושיא ה

תפלת משה רבינו על יהושע בן נון

משה רבינו התפלל על יהושע על 'לעתיד' כשהיה הוא המנהיג ויצטרך לשלוח מרגלים, שינצל 'מעצת' המרגלים ולא ישלח סתם שלוחי בשר ודם. ותפלה זה היה שייך רק על יהושע בלבד שהוא היה המנהיג במקום משה נאָר אָבער קען זיין [מה שהתפלל משרע"ה על יהושע בלבד, ולא על פֶּלֶב ושאר מרגלים]. אַזוי ווי מ'האַט מורא, מ'האַט געזען דאָס דור אַז זיי זענען געגאַנגען מיט די מרגלים.

^{לה} בגמרא (קידושין לט:) תניא, רבי יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה, שאין תחית המיתם תלויה בה, בכבוד אב ואם כתיב (דברים ה, טו) לְמַעַן יֵאָרִיכְךָ יְמִיךָ וְלִמְעַן יֵיטֵב לָךְ, בשילוח הקן כתיב (שם כב, ז) לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהֵאָרַכְתָּ יָמִים, הרי שאמר לו 'אביו' עֲלֶה לְבִירָה וְהֵבֵא לִי 'גִּזְזִיּוֹת', ועלה לבירה וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם וְנָטַל אֶת הַבָּנִים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה, והיכן אריכות ימיו של זה, אלא, לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ לעולם שכולו טוב, וְלִמְעַן יֵאָרִיכְךָ יְמִיךָ לעולם שכולו ארוך. [ומקשה הגמרא] ודלמא לאו הכי הוה [שאי אפשר שיארע דבר כזה, כי כוונת הכתוב שמאריכין לו שנותיו עולם הזה. ומתוך] רבי יעקב מעשה חזא. ודלמא מהרהר בעבירה הוה וכו'. איהו נמי הכי קאמר, אי סלקא דעתך שכר מצוה בהאי עלמא [איכא], אמאי לא אָגִין מְצוֹת עֲלֶיהָ כִּי הֵיכִי דלא ליתִי לִידֵי הרהור.

דאָ [אצל יהושע] איז אָבער געווען אַן אַנדערער חשש, יהושע האָט געדאַרפט האָבן אַ גרעסערע תפלה פון יעדן.

וואָרן פֿלַב האָט נאָר געדאַרפט האָבן אַ תפלה אויף 'דעמאָלטס' [בימי משה], אויף דעמאָלטס האָט ער געבעטן [בקברי אבות], און 'דערנאָך' [כשהלך בימי יהושע] האָט ער [שוין] געהאַט אַ 'הבטחה' פון בורא כל עולמים.

דער אור החיים הקדוש פרעגט און דער רמב"ן פרעגט (שלח יד, כד), ס'שטייט ביי פֿלַב עָקב הִיָּתָה רוּחַ אַחֲרָת עָמוֹ, און אויף יהושע איז גאַרנישט געמאָלדן דאָרטן. זעט אויס ס'האָט אויסגעפעלט די 'הבטחה' [לפֿלַב] ער זאָל בלייבן [בצדקו גם בימי יהושע].

נאָר יהושע'ן קען זיין, לעולם איז דאָך אַזוי, יהושע האָט דאָך געשיקט מרגלים 'נאָכאַמאָל', ער איז דאָך געווען "במקום משה" און ער האָט 'ווידער' געשיקט מרגלים.

לכאורה האָט ער 'געפּאַסט' [=אָנגעגרייט, או: =געפּאַסט אַ 'באַשלוס'] 'ווידעראום' אַ גרויסן נסיון, וואָרן לעולם ביים שיקן אַליין, מ'האָט דאָך געקאַנט חלילה שיקן [עוד אנשים שהם בבחינת 'שלוחי בשר ודם'], מ'פּלאָגט זיך דאָך אויף דעם אויכעט פאַרוואָס ער האָט זיך געטרויעט צו שיקן נאָכאַמאָל [אפילו ב' אנשים כדלעיל בשם החיד"א, וע"ז כבר תירצנו], אָבער [עכ"פ] מ'איז דאָך געגאַנגען דעם דרך פון די מרגלים [שבימי משה], און ווען מ'האָט עפּעס פון דעם דרך האָט מען גיווען געקאַנט קלערן איך וועל שוין שיקן [עד י"ב אנשים] אויף אַ גוטן אופן, כ'וועל שיקן גרעסערע צדיקים און קראַנטער.

ווען ער [יהושע] העט חלילה עפּעס גיווען געכאַפט געווען [בימי משה בעצת המרגלים], - זיי פרעגן (על אומרו) קה יושיעך "מעצת" מרגלים, ער האָט געדאַרפט זאָגן "מחטא" מרגלים, וואָס איז דער 'עצת'. - נאָר ווען ער העט אַביסל געווען געכאַפט געווען אין דעם דרך, איז ער דאָך געשטאַנען [שפּעטער] אין דער 'שפיצע', העט ער געווען געקאַנט נאָכאַמאָל שיקן [י"ב מרגלים].

און לעולם דאָרט [בימי יהושע] איז דאָך זיכער געווען אַ מקום לטעות [שצריך לשלוח י"ב אנשים], וואָרן משה רבינו אַליין האָט דאָך אויך געשיקט י"ב נשיאים, און אפילו ס'איז שלעכט אַרויסגעפאַלן קאָן מען קלערן אַז ס'איז איין מאָל נישט געלונגען, אַז ס'איז אָבער אַ גוטע זאָך [שהרי משה עשה כן] וועל איך עס נאָכאַמאָל טאָן, קאָן מען דאָך ווייטער קלערן, אַז מ'איז נוטה דערצו [אם יהושע היה נוטה בימי משה לעצתן של מרגלים], העט ער דאָך גיווען געקאַנט האָבן די עצה [בימיו].

אָבער דער אמת, די "עצה" אַליין איז נישט געווען קיין גוטע עצה, מ'דאַרף נישט שיקן. נאָר דעמאָלטס [בימי משה] איז געווען הוראת שעה געווען, ס'איז געווען מן השמים 'על פי' ה' [וכמו שפירשנו (באות עו) דהיינו בבחינת] תורה שבעל פה, משה רבינו 'אליין', [און] פון תורה שבעל פה לערנט מען נישט אַראָפּ, ווי די גמרא זאָגט (ידיים פ"ג מ"ב) אין למידין [דברי סופרים מדברי סופרים], אפילו ביי גזירות [חכמים], מ'לערנט נישט אַרויס איינס פון דאָס אַנדערע.

פח

על כל פנים יהיה איך שיהיה אז דעמאלטס [בימי משה] איז אזוי געווען, איז געווען הוראת שעה.

און אפשר איז טאקע געווען, האָט דאָך דאָס אויך אזוי געברויכט צו זיין [כדי] דאָס דור המדבר זאָל דאָרט בלייבן, און אַ זאָך וואָס ס'ברויך צו זיין פירט זיך צו [עלילת חטא, אזוי ווי] די אַלע ענינים [של חטא הנאמר בצדיקים].

ווי דער רמב"ם זאָגט [דהוא בבחינת] נוֹרָא עֲלִילָה עַל בְּנֵי אָדָם (תהלים סו, ה) ל"ו. אזוי ווי ס'שטייט גאָר ביי די עשרה הרוגי מלכות וואָס ס'איז געווען ל"ו, האָט געמוזט זיין עפעס דאָרטן אַ חטא געוועזן, וואָרן דאָס האָט געברויכט סיי ווי סיי צו זיין, פירט זיך דאָס צו אויף אַזאַ בחינה.

פט

יהיה איך שיהיה, אָבער על כל פנים אז ער [יהושע] ווערט [ווען בימי משה] אַביסל געכאַפט מיט די מרגלים 'דאָס מינדעסטע', אפילו ער העט דעמאלטס [בימי משה] נישט געווען גיווען מיטגעגאַנגען מיט זייער עצה, אפילו ער העט נישט גיווען מיטגעגאַנגען, וואָרן ער האָט דאָך געזען ס'איז נישט גוט. אָבער על כל פנים האָט ער געקאַנט קלערן [בימיו] מ'וועט שיקן אַנדערע וואָס זיי וועלן שוין יאָ גוט זיין, אַז מ'איז נאָך אַביסל דערינען.

[ולכן] האָט ער געברויכט צו זיין [שלא להיות בעצתם] לא מִיָּנִיָּה וְלֹא מִקְצָתוֹ, [ושידע] דאָס איז נישט קיין גוטער דרך, האָט מען געדאַרפט מער נישט גיין דעם דרך, מ'טאָר נישטאַמאַל גיין דעם וועג וואָס מ'האָט געזען אַז ס'איז אַרויסגעקומען אַ מכשול, אַז ס'האָט אַזוינס צוגעפירט איז דאָס קיין דרך נישט, האָט ער נישט געדאַרפט צו גיין לא מִיָּנִיָּה וְלֹא מִקְצָתוֹ.

צ

איבערדעם קאָן זיין וואָס ער האָט מתפלל געווען אויף יהושע'ן, דאָס איז גאָר אַ 'העכערע' תפלה [על לעתיד], נישט נאָר אויף דעמאלט. דעמאלטס איין מאל האָט ער געוואוסט [אַז יהושע ופֿלָב] זיי זענען צדיקים, זיי וועלן עומד בנסיון זיין, זיי וועלן נישט געכאַפט ווערן, מ'האָט געזען זיי וועלן נישט גיין אַקעגן משה רבינו'ן.

ל"ו דברי הרמב"ם (בפירוש המשניות סוף מס' ברכות) וענין נוֹרָא עֲלִילָה [שמקורו בתנחומא וישב סימן ד] מוזכר בדברי תורה של רבינו הרבה פעמים, ועיין לשון רבינו ביואל משה (ישוב ארץ ישראל אות יט) וזל"ק, יכול להיות בצדיק גמור שבא חטא על ידו אף שאינו ראוי לכך, אלא שהיא עלילה מהקב"ה, בשביל שאותו העונש הבא על חטא זה, הוכרח להיות גם בלאו הכי, מטעמים שראתה חכמתו יתברך שמו, אבל אין המדה לעשות ככה בלא עון, לכן מעליל הקב"ה להביא אותו החטא על ידו, כדי שיצא לפועל אותו העונש, שבלאו הכי מוכרח שיהיה כן וכו', וככה היו כל החטאים שנאמרו באבותינו הקדושים ובנביאים שה' אנה לידם בשביל איזה טעם שהיה צורך בדבר, וכבר כתבו כן הראשונים ז"ל, עכ"ל.

ל"ו דער אור החיים הקדוש זאָגט (אחרי טז, א) וואָס רבי עקיבא איז נענש געוואָרן ווייל ער האָט גע'דרש'נט צווישן ששים רבוא אידן און ער האָט נהנה געווען (אדר"י לח). זאָגט דער אור החיים הקדוש ווי איז פאַרהאַנדן פאַר דעם זאָל קומען מיתה?, נאָר זאָגט ער דאָס האָט געמוזט זיין, ס'איז דאָ טעמים אויף דעם אויף די עשרה הרוגי מלכות, מ'טרעפט אין די חכמי אמת שטייט ענינים גבוהים, ס'לאָזט זיך נישט זאָגן וואָס ס'שטייט, נאָר ס'איז נישט די מדה אָן א שום חטא ס'זאָל געטוהן ווערן, איז מען מזמין א חטא מן השמים. (ס"ג בראשית תשכ"ז).

נָאָר יְהוֹשֻׁעַ הָאֵט גַּעֲדָאָרְפֵּט הָאָבֶן אֵן עֲקִסְטֵערֶע תְּפִלָּה, וּוּאָרֵן עַר אִיז דָּאָךְ גַּעֲקוּמֵעֵן [אַלץ מִנְהִיג] 'בִּמְקוֹם מֹשֶׁה רַבִּינוּ' שְׁפִעֲטֵער, [וּלְכֵן הוּצֵרָךְ לְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיוֹן] עַר זָאָל נִישְׁט קִלְעֵרֵן גָּאָר פֶּאָרְקֵערֵט, וּוִי דַעַר 'דֶּרֶךְ עֲנֻוִים וְשִׁפְלֵי רוּחַ', וּוַעֲט עַר קִלְעֵרֵן [מִה־דָּאָךְ] אַז 'אִיךְ' בֵּין נִיצוּל גַּעוּוּאָרֵן, עַר הָאֵלֵט זִיךְ דָּאָךְ שִׁפְלֵי, וּוַעֲט עַר זִיךְ פֶּאָרְלֶאָזֵן אַז אֵן 'אַנְדֵּערֵן' [כּוּוּדַאי יֵהָא נִיצוּל], עַר הָאֵלֵט דָּאָךְ אֵן אַנְדֵּערֵן גִּרֵּעֲסֵער פֿוֹן זִיךְ, וּוַעֲט עַר קִלְעֵרֵן 'יַעֲנֵעַר' וּוַעֲט אִוּדַאי נִיצוּל וּוַעֲרֵן, וּוַעֲט אִוּדַאי נִישְׁט גַּעֲכֶאָפֵט וּוַעֲרֵן, וּוַעֲט עַר שִׁיקֵן אֵן אַנְדֵּערֵן [מִלְבַּד פֿֿלֵב וּפִינַחֵס].

צא

און 'שיקן' מרגלים דאָס איז נישט געווען מער נאָר ביי יְהוֹשֻׁעִין אִין די הענט [וּלְכֵן רַק עֲלֵיוֹ הִתְפַּלֵּל]. וּוּאָרֵן פֿֿלֵב הָאֵט נִישְׁט גַּעֲשִׁיקֵט, [וּאָף] מֹשֶׁה רַבִּינוּ הָאֵט שוִׁין נִישְׁט גַּעֲשִׁיקֵט [נֶאֱכֶאָמָאָל]. עַר [מֹשֶׁה] הָאֵט דָּאָךְ גַּעוּוּאָוִסֵט [אַז] דַּעֲרִנְאָכְדֵּעֵם וּוַעֲט קוּמֵעֵן יְהוֹשֻׁעַ און 'עַר' וּוַעֲט דָּאָרְפֵן שִׁיקֵן מִרְגָּלִים, הָאֵט עַר פֶּאָר 'אִים' גַּעֲדָאָרְפֵט הָאָבֶן אֵן עֲקִסְטֵערֶע תְּפִלָּה, וּוִיִּיל עַר אִיז דָּאָךְ גַּעוּוּעֵזֵן פֿרִיעַר [עִם הַמִּרְגָּלִים, און] עַר אִיז גַּעוּוּאָרֵן דַּעַר מִנְהִיג יִשְׂרָאֵל בִּמְקוֹמוֹ [שֶׁל מֹשֶׁה].

וּוּאָרֵן דַּעַר אִמֵּת אַרִּיִין, אִפִּילוֹ [וּוַעֲן] מֹשֶׁה רַבִּינוּ הָאֵט [נֶאֱךְ] גַּעֲקִלְעֵרֵט צו קוּמֵעֵן קִיִּין אַרְץ יִשְׂרָאֵל, הָאֵט עַר אויך גַּעוּוּאָוִסֵט אַז יְהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס, עַר הָאֵט גַּעוּוּאָלֵט 'אַזוֹי' אַרִּיִינְקוּמֵעֵן [כִּהְדִּיּוּט וְלֹא כִמְנַהִיג], אַזוֹי וּוִי ס'אִיז יְדוּעַ, אַזוֹי וּוִי ס'שְׁטִיִּיט שוִׁין^{לח}.

צב

איבערדעם דאָס קאָן זיין, דעס וואָס עַר הָאֵט מִתְפַּלֵּל גַּעוּוּעֵן קַה יוֹשִׁיעֵךְ "מַעֲצָה" מִרְגָּלִים, הָאֵט עַר נִישְׁט גַּעֲמִינֵט 'הִיצְטֵערֵט' עַר זָאָל נִיצוּל וּוַעֲרֵן, נָאָר עַר זָאָל נִיצוּל וּוַעֲרֵן פֿוֹן דַּעַר "עֲצָה" פֿוֹן מִרְגָּלִים, וּוּאָרֵן עַר הָאֵט גַּעֲקָאָנֵט נֶאֱכֶאָמָאָל אַרִּיִינְפֶּאָלֵן גָּאָר אויף אֵן 'אִידֵעֵלֵן אִוּפֵן', פֶּאָרְקֵערֵט [מַחֲמַת צִדְקוֹתוֹ], דוּרֵךְ גִּרוּס עֲנוּה און שְׁפִלוּת רוּחַ, וּוִיִּיל עַר הָאֵט גַּעֲזֵעֵן אַז עַר הָאֵט מִיטְגַּעֲמֶאָכֵט און 'עַר' אִיז נִיצוּל גַּעוּוּאָרֵן, וּוַעֲט עַר שוִׁין קִלְעֵרֵן אַז אֵן 'אַנְדֵּערֵער' אִיז נָאָךְ אַ גִּרֵּעֲסֵערֶע צִדִּיק פֿוֹן אִים, וּוַעֲט אִוּדַאי נִיצוּל וּוַעֲרֵן.

ס'איז אָבֵער, אַז עַר קוּמֵט אָבֵער צו 'אַזָא זָאָךְ', אִיז וַיִּגְבֹּה לְבֹו בְּדִרְכֵי ה' (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב' יז, ו), טָאָר מַעֲן נִישְׁט טְרוּיעֵן פֶּאָר קִינֵּעֵם, הָאֵט מַעֲן נִישְׁט גַּעֲדָאָרְפֵט אִיבֵּעֲרִגֵּעֵבֵן מַעַר אַזָא דֶּרֶךְ, נָאָר [אַן] אויסנאָם פִּינַחֵס'ן מִיט פֿֿלֵב'ן, וּוִי כ'הָאָב פֿרִיעַר (בִּאוֹת פֶּד-פֶּה) גַּעֲזָאָגֵט צוויי טַעמִים.

עַר [מֹשֶׁה] הָאֵט גַּעֲזֵעֵן אָבֵער, עַר [יְהוֹשֻׁעַ] הָאֵט גִּוּוּעֵן גַּעֲקָאָנֵט חֲלִילָה נָאָךְ אַרִּיִינְפֶּאָלֵן און שִׁיקֵן אֵן 'אַנְדֵּערֵן' [זוּלַת פֿֿלֵב וּפִינַחֵס], הַעֲט מַעֲן גַּעֲקָאָנֵט נֶאֱכֶאָמָאָל אַרִּיִינְפֶּאָלֵן, אִיבֵּעֲרִדֵּעֵם הָאֵט עַר [יְהוֹשֻׁעַ] גַּעֲדָאָרְפֵט הָאָבֶן אַ 'יִשׁוּעָה' פֿוֹן דִּי "עֲצָה" פֿוֹן דִּי מִרְגָּלִים, עַר זָאָל נִישְׁט נֶאֱכֶאָמָאָל טָאָן אַזוֹינֵס, עַר זָאָל זִיךְ נִישְׁט מַכְנִיס זִיִּין

^{לח} בַּסְפָּרִי (פִּינַחֵס, פִּיטְקָא ד) וּבִילְקוּט (וּאִתְחַנֵּן רִמּוֹ תַּתִּיט). רַב לָךְ אַל תּוֹסֵף דְּבַר אֱלִי עוֹד בְּדִבְרֵי הַזֶּה (וּאִתְחַנֵּן ג, כו), אִמֵּר לוֹ [הַקִּבֵּה לְמִשְׁנֵה] הַרְבֵּה יִגְעַת, הַרְבֵּה עֲמֵלַת, צֹא מֹשֶׁה וְנַח וְכו'. אִמֵּר לוֹ אִם לֹא אֲכַנֵּס כִּהְדִּיּוּט, א"ל אִין הַמֶּלֶךְ נִכְנֵס כִּהְדִּיּוּט, אִמֵּר לוֹ אִם לֹא אַעֲשֶׂה תִלְמִיד לִיהוֹשֻׁעַ, אִמֵּר לוֹ רַב לָךְ, אִין הַרְבֵּה נַעֲשֶׂה תִלְמִיד לְתִלְמִידוֹ.

אין דעם, ער זאל נישט אריינגיין אין דעם פרט, ער זאל נישט שיקן 'אזעלעכע', מ'זאל נישט גארנישט שיקן אויף 'אזא' דרך וואס מ'קאן חלילה געכאפט ווערן, [אויף אזא דרך] וואס מ'האט געזען אז רבים ש'תולט, און זיי זענען געכאפט געווארן 'צען צדיקים'.

ביי אזא זאך וואס מ'האט געזען ס'האט אראפגעפירט דעם כלל ישראל, טאר מען גאר דעם דרך נישט גיין, מ'טאר ניטאמאל שיקן אהין, ניטאמאל שיקן [בכלל] אויף דעם אופן.

איבערדעם דאס האט ער מתפלל געווען קה 'יושיעך' "מעצת" מרגלים, פון דער "עצה" פון מרגלים, ער זאל נישט שיקן מער קיין מרגלים [שהם בבחינת 'שלוחי בשר ודם'], דאס איז געווען, האט ער געדארפט מתפלל זיין. אבער 'די תפילה' האט מען נישט געדארפט נאר אויף יהושע'ן, ווארן אן אנדערער האט נישט געקאנט שיקן [את אחרים], די תפלה איז נישט געגאנגען ער זאל 'דעמאלטס' ניצול ווערן, דאס האט ער זיך פארלאזט, יהושע ופלב וועלן ניצול ווערן.

צג

ממילא יהושע איז שוין ניטאמאל געגאנגען אויף קברי אבות, ווארן ער האט דאך געהאט דעם כח [של תפלת משה] אז מ'האט אים 'אינגאנצן' [אויסגעווארצלט מעצתם], על כל פנים אז מ'האט פאר אים מתפלל געווען פאר דער 'גאנצער' זאך, ער האט געהאט 'כוחו של משה' האט פון אים 'אויסגעווארצלט' דאס ענין. איבערדעם נאר פלב ווייל ער האט דאך נישט געהאט די ברכה פון משה רבינו'ן, האט ער זיך געפארעכטן, איז ער געגאנגען בעטן אויף קברי אבות.

אבער דער אמת'ן אריין, פון 'דעמאלטס' העטן זיי געווען ניצול געווארן [אף בלא תפילה], זיי [יהושע ופלב] זענען דאך געווען זייער גרויס. נאר [תפלת משה היתה ווייל] מ'האט געוואלט פאר יהושע'ן האט מען געדארפט האבן א תפלה בפרטיות 'אויס-צו-ווארצלען' די גאנצע "עצה", דאס גאנצע 'מין', די גאנצע 'בחינה' פון מרגלים, ער זאל נישט שיקן מער קיין מרגלים. דאס האט מען נאר געדארפט אויף יהושע'ן מתפלל זיין.

צד

ביאור קושיא ו

איבערדעם זאגט דאס דער תרגום יונתן וּכְדִי חֲמָא מֹשֶׁה עֲנוּתָנוּתָהּ, זיין עניוּת, האט ער דאך מורא געהאט, פארדעם ווייל ער וועט זען אז ער איז אזוי ניצול געווארן [בימי משה], זעט ער דאך אז מ'קאן ניצול ווערן, וועט ער זיך שוין פארטרויען [בימיו], וועט ער קלערן אן 'אנדערער' איז נאך גרעסער פון 'אים', וועט ער אריינפאלן אין דער 'עצה'.

ווארן אין דעם איז דאך געלעגן עפעס אן עצה, ווארן משה רבינו האט דאך אויך געשיקט, און ס'האט דאך געקאנט זיין אויף א גוטן אופן די בחינה פון מרגלים.

ער מיינט נישט דעם חטא פון מרגלים, נאָר די גאַנצע "עצה" פון די 'בחינה' פון מרגלים, איבערדעם האָט ער מתפלל געווען קה יושיעך "מעצת" מרגלים, ער האָט טאַקע דאָס מתפלל געווען פאַר יהושע'ן ער זאָל נישט מער 'שיקן' [אחרים], אַזוי ווי ס'איז טאַקע נישט געווען [ראוי לכך] נאָר די צוויי, ער האָט געהאַט אַ טעם, און ס'איז דאָך געווען רוח ה' דיבר בו.

צה

[וואף] לעתיד זאָגט דער פסוק הנני שלח מלאכי ופנה דרך, אַזוי ווי דער מדרש זאָגט אין די וואַכעדיגע סדרה (כמובא לעיל אות נ), [ומסיים הכתוב] ופתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים, דאָס וועט קומען פתאום, ס'וועט נישט גיין מיט די אַלע הכנות, מיט די אַלע וואָס ס'איז בעווננו הרבים [פעולות בידי בשר ודם ח"ו, רק יהיה 'פתאום' על ידי] 'הסתלקות הדעת' (כמבואר בסנהדרין צו. דמשיח בא 'בהיסח הדעת', ועי' חידושי תורה תשט"ז בסעודת פורים).

צו

ביאור הפסוק אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו
על המצב שבומנינו, ע"פ דברי הזוהר דשוא אלו ס"מ ונחש

אן ענין פלא שטייט אין זוהר הקדוש.

דער זוהר הקדוש זאָגט אין די השמטות פון פרשת בראשית (ח"א רסה.), אַם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו (תהלים קכז, א), זאָגט דער זוהר הקדוש מאי שוא, זה ס"מ ונחש. זאָגט ער אַם ה' לא יבנה בית [שיתארך הגלות ח"ו], וועט זיין דאָס וואָס שוא עמלו בוניו, זאָגט ער דער ס"מ מיטן נחש וועלן זיך באַמיען צו בויען, אַזוי זאָגט ער אַרויס, אַזוי שטייט אין זוהר הקדוש, בעווננו הרבים ס'וועט זיין שוא עמלו בוניו בו.

צז

מיט דעם איז פאַרענטפערט וואָס דער ישמח משה (פ' תצוה עה"פ כתית למאור) שטעלט זיך [על פסוק הנזכר], ס'שטייט אַם ה' לא יבנה בית לשון עתיד, [וסיים] שוא "עמלו" איז אַ לשון עבר, ס'האָט געדאַרפט שטיין שוא "יעמלו" בוניו בו.

צח

נאָר דאָס קען זיין איז דער פשט, 'דאָס' [מה ששוא עמלו בו] האָט גורם געווען אַז ס'איז געווען ה' לא יבנה בית.

די קשיא איז אַם ה' לא יבנה בית?, ס'איז אַ קשיא, [ס'איז שוין] כָּלוּ כל הקיצין (סנהדרין צו:), איז אַ גרויסע קשיא פאַרוואָס איז נאָך געווען ה' לא יבנה בית, [והרי] כָּלוּ כל הקיצין, מ'האָט אַזויפיל צרות געליטן פון די חבלי משיח, פאַרוואָס אַם ה' לא יבנה בית.

זאָגט דאָס דער זוהר הקדוש, דער תירוצ איז ווייל "שוא" עמלו בוניו בו, ווייל דער ס"מ מיטן נחש האָבן געבויעט, דאָס האָט בעווננו הרבים נאָך אויפגעהאַלטן [זמן הגאולה] אַז ס'איז געווען ה' לא יבנה בית, אַז מ'האָט נישט אויפגעבויעט, אַז מ'בויעט נישט אויף. אַז נישט העט שוין געווען גיווען לאַנג ה' יבנה בית.

אַז ס'איז ה' לא "יבנה", איבער דעם האָט מען מתנבא געווען אויף יענעם זמן אַז מ'וועט נישט בויען, כאָטשיג ס'איז שוין געווען די צייט, ווייל שוואַרץ "עמלו" בוניו בו, דאָס האָט אויפגעהאַלטן די גאולה.

[ובזה יובן השינוי מלשון עבר ללשון עתיד, כי מה שהיה בעבר ששוא עמלו בוניו, זה גרם שיתארך עוד מעתה בנין הבית, בלשון עתיד, עד ישיקף ה' וירא בעני עמו].

צט

דער ס"מ, "שוא" עמלו בוניו בו.

ס'שטייט די גמרא זאָגט (שבועות כא.) וואָס דער חילוק איז, וועלעכעס הייסט שבועת "שוא" און וועלעכעס הייסט שבועת "שקר".
שקר הייסט מ'זאָגט אַ ליגנט.

און שוואַרץ איז נשבע לַשְׁנוֹת את הידוע, אַן אַפּענער ליגנט, על עץ שהוא אבן ועל אבן שהוא עץ, דאָס הייסט שבועת שוא.

איבערדעם פרעגט ער [בזהר הקדוש], שוואַרץ עמלו בוניו בו, פרעגט ער מאי "שוא", ווי איז פאַרהאַנדן "לַשְׁנוֹת את הידוע", אפילו אַ זאָך וואָס יעדער קאָן פאַרשטיין, ס'איז נישט קיין מקום לַהֲסַתְּפָק אַז ס'איז נישט גוט, ס'איז בעווננו הרבים רחמנא ליצלן די גרעסטע צרה פאַר'ן כלל ישראל, ס'איז רע ומר, דער גאַנצער כח הקדושה חלילה דאָס גראַבט [עס] אונטער, לכאורה - פרעגט ער - וואָס איז דער "שוא". איז דער תירוץ מאי שוא, ווער קאָן דאָס לשנות את הידוע, דער ס"מ ונחש, דער ס"מ ונחש האָט אַזאַ כח 'מסמא עינים' [צו] זיין, [ולכן אמר הכתוב] "שוא" עמלו בוניו בו.

על כל פנים אַזוי זאָגט ער, אַז אַם ה' לא יבנה בֵּית שְׁוֹא עמלו בוניו, איז מבואר אין זוהר הקדוש זה ס"מ ונחש.

ק

פתאום יבוא אל היכלו

אַבער דער בורא כל עולמים וועט העלפן, הנני שולח מלאך, ס'איז דעך דאָך שוין דער לעצטער זמן, ס'מוז דאָך שוין זיין, ס'איז שוין די העכסטע צייט ווי מ'האָף מיר בקרב.

איבערדעם זאָגט דאָס דער פסוק, הנני שולח מלאך ופנה דרך "ופתאום" יבוא אל היכלו, הרבה דרכים [למקום], דער בורא כל עולמים וועט דעך דאָך נאָר העלפן אידן, דאָס קען נישט זיין [אַנדערש], ס'איז דעך דאָך פון די י"ג עיקרים אַז די גאולה וועט אַמאָל זיין, די ישועה וועט זיין.

אַזויפיל איז בעווננו הרבים היצט נישט גוט, אַז זיי האָבן געקאָנט מעכב זיין. [אַבער] זיי האָבן נאָר געקאָנט מעכב זיין אַלץ 'אויף אַ צייט'.

[ווי] דער מהרש"א זאָגט (ברכות ז:) (על לשון הגמרא, אם ראית רשע שהשעה משחקת לו, זאָגט ער "השעה" משחקת לו, ווייל ס'איז נאָר אויף אַ צייט.

אַ רשע וואָס ס'איז השעה משחקת לו, איז עס נאָר אַ שעה, איז נאָר אויף אַ צייט. אַז זיי האָבן געקאָנט אויפהאַלטן בעווננו הרבים נאָך אַ צייט פון דער ישועה און פון די גאולה.

אַבער דער בורא כל עולמים וועט דאָך נאָך העלפן אידן, דאָס איז דאָך אַ
הכרח, וועט זיין פתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים, וועט עס נאָר
זיין "פתאום" - אַזוי זאָגט דער פסוק - יבוא אל היכלו 'האדון' אשר אתם
מבקשים, דער מלך המשיח מיט אליהו'ן. דער בורא כל עולמים וועט העלפן.

קא

ברכת הקודש

מ'זאָלמיר זוכה זיין צו זיין פון די, פון די וואָס מ'וועלמיר די זכיה האָבן
מקבל זיין פני משיח צדקינו, בקדושה ובטהרה, מיט שמחה וחדוה.
מ'זאָל זוכה זיין צו זען ישועת ישראל, בהתרוממות קרן התורה וישראל
ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

